

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ

Съдържание:

1. Смъртта на Дамян Груевъ — Хр. Силяновъ.
2. Честита 1940 година — Л. Томовъ.
3. Родно знаме — Н. Д. Янакиевъ.
4. Матей Геровъ 1872—1918 — Ив. Д. Строговъ и Д-ръ П. Теодоровъ.
5. Винаги следъ аферата — Хр. Настевъ.
6. Следъ Илинденъ 1902 год. — П. Ацевъ.
7. Нашата пѣсенъ (продължение и край) — К. Христовъ.
8. Недко Цвѣтковъ Варимесовъ.
9. Григоръ Ивановъ (Тотето)
10. Македонската шевица.
11. Положението.

Sommaire:

1. La mort de Dame Groueff — par Chr. Silianoff.
2. Souhais de bonne anné — par L. Tomoff.
3. L'étendard — poésie — par N. D. Janakieff.
4. Mathey Guéroff — par Iv. D. Strogoff et Dr. P. Todoroff
5. Vinitza après l'affaire — par Chr. Nasteff.
6. Après Jlinden 1902 — par Pétre Atzeff.
7. Notre chanson — suite et fin — par C. Chr.
8. Nedko Tzvetcoff Varimessoff. — par L. Tomoff.
9. Grigore Ivanoff.
10. La broderie Macédonienne.
11. La situation.

ДАР
ОТ НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА
„СВ. КИРИЛ МЕТОДИЙ“
СОФИЯ

Чиновническо коопер. взаимно застрахователно д-ство

Най-голѣмата застрахователна организация на
БАЛКАНИТЪ

Застрахов. капиталъ по кл. животъ	1.822.194.050 л.
Застраховани обекти по кл. пожаръ	6.000.000.000 „
Резерви и фондове	654.294.189 „
Раздаденъ дивид. и валориз. кржгло	65.000.000 „
Застрахователни полици надъ .	300.0000 „

Лаборатория за безплатно изследване на урината.

Почивни домове въ Вършецъ, Банкя и Хисаря,
за деца въ Св. Константинъ край Варна.

Изгодность!

Сигурность!

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ

Редакция и администрация: ул. „Пиротъ“ № 5, телеф. 2-19-32

Годишен абонаментъ за Царството — 120 лв., за Европа — 200 лв., за Америка — 2 долара. Отдѣленъ брой 12 лв.
Чекова сметка 5221.

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народ. Просвѣщение съ окръжно № 40,350 отъ 28. XI. 1933 г.

ILLUSTRATION „ILINDEN“ Rédaction et administration: rue „Pirot“ 5. — Sofia, Bulgarie.

Смъртта на Даме Груевъ

Извадка отъ томъ II на „Освободителнитѣ борби на Македония“¹⁾

Късно презъ нощта на 9 декември 1906 г. околийската чета на Сандо Китановъ слѣзе безъ предизвестие отъ побѣлѣлия Малешевски балканъ въ с. Русиново. Придружаваше я Д. Груевъ съ своя вѣренъ Карчо, четникъ-ветеранъ, нѣкогашенъ спътникъ на Гоце Дѣлчевъ. Повикаха на часа селския войвода Иванъ Бѣлчевъ, за да разпореде за квартири. Бѣлчевъ изпрати петъ души отъ Китановата чета въ Гашарската махала, а останалитѣ четирма поведе самъ къмъ Агагъзовата кжца. Димитъръ Бизовъ Агагъзовъ, добъръ работникъ, у когото неведнажъ сж гостували четници-обясни, че е по-добре да се избере нѣкоя друда кжца, понеже за утре той очаквалъ отъ Пехчево единъ турчинъ, когото самъ повикалъ, за да уреди нѣкакво материално задължение къмъ него. Селскиятъ войвода не обърна внимание на тѣзи възражения. Не обърна на тѣхъ внимание и околийскиятъ войвода. Русиново бѣше едно отъ най-добре организиранитѣ села въ Малешевско и идването на единъ турчинъ по частна работа не представляваше опасностъ при охранителнитѣ мѣрки, които селскиятъ войвода е длъженъ да взима, когато въ селото му квартируватъ четници. По тѣзи съображения и нежелайки, по всѣка вѣроятностъ, да разкарва наново уморения високъ гостъ, Китановъ не поиска да се смѣни квартирата. И така, Груевъ съ Карчо и Китановъ съ своя четникъ Георги попъ Стояновъ отъ с. Владимирово, останаха да денуватъ въ Агагъзовата кжца.

Случаятъ е отъ най-обикновенитѣ и би миналъ безъ последици, ако не бѣха се прибавили сждбоносни обстоятелства: нехайността на селския войвода и необикновената... набожностъ на домакина. Ив. Бѣлчевъ не се погрижи да нареди навреме охраната вънъ отъ селото. Домакинътъ пѣкъ забра на заранѣта жена си и отиде да се черкува, като остави „за малко“ гоститѣ сами.

Презъ това малко време вратата на стаята се отвори и предъ гоститѣ, които се бѣха разположили „като у дома си“, мѣрна се фигурата на единъ турчинъ. Мѣрна се и изчезна, като размѣни

мигновенъ погледъ съ тѣхъ. Извенадани колкото и неочакваниятъ имъ посетителъ, гоститѣ взеха да се стѣгатъ съ оная тревожна бързина, която внушава на четника внезапно откритото присъствие на турци. Съ сжщата бързина се разнесе между намирашитѣ се въ селото турци за при-

сжствието на комити въ Русиново. Единъ изстрелъ, даденъ отъ четнишката квартира, прострѣ на земята откривателя на четата. Завърза се престрелка. Аскерътъ отъ съседното село Владимирово, отъ Берово и отъ околнитѣ постове се отпави къмъ мѣстосражението.

Възползувани отъ първата суматоха въ се-

¹⁾ Томъ II на „Освободителнитѣ борби на Македония“ отъ покойния Хр. Силянъ ще излѣзе отъ печатъ като издание на Илинденската организация.

Редакцията

селото, обграденитѣ напуснаха квартирата. Пръвѣ загина четникътѣ попѣ Стояновѣ, пронизанъ отъ два куршума, когато се опитваше да се прехвърли презъ единъ плетѣ. Китановѣ мина незасегнатъ отъ куршумитѣ, но Груевѣ получи две рани — въ дебелитѣ мяса и въ дѣсния кракъ. Обстрелвани непрекъснато и отвръщайки съ стрелба, тримата другари успѣха да се измъкнатъ отъ селото. Тукъ единъ куршумъ улучи Китановѣ въ главата и го повали мъртавъ.

Това бѣ първата фаза на сражението.

Селянинътѣ, който придружаваше Груева и Карча — смѣлиятѣ и опитенъ куриеръ Григоръ Крапевѣ, поведе ги презъ „Грамадѣ“, мѣстностъ заслонена отъ неприятелския огънь, къмъ скалистия връхъ Петлецѣ. Крвѣта непрестанно шуртеше отъ ранитѣ на Даме, оставяйки предателска червена дия върху бѣлия фонъ на прѣсния снѣгъ. Но новата опасностъ дойде не откъмъ Русиново, а отъ горе. Два нови отряда идещи единътѣ откъмъ Безгашево, а другиятѣ отъ Берово пресѣ-

Христѣ Силиановѣ

коха, подѣ самия връхъ Петлецѣ, пжтя на отстъпващитѣ. Не закѣснѣ да ги настигне и русиновскиятѣ аскеръ, следвайки кървавата дия. Разбралъ сждбата си, Груевѣ заповѣда на селянина, който не носѣше орѣжие и не можеше да имѣ бжде въ помощъ, да си върви: куриеръ не имѣ бѣше вече потрѣбенъ — защо да се даде безъ нужда още една жертва?

Двамата изнемошѣли другари събраха остатѣка отъ сили за последенъ отпоръ. Адски пукотъ разтърси Петлецѣ и се поде отъ ехото на другитѣ малешевски планини, блѣснали подѣ лжчитѣ на студеното пладнешко слѣнце. Диви закани и позиви за предаване се отправяха къмъ четникитѣ позиции, отдѣто се отговаряше съ стрѣлба. Тукъ дѣлѣха мегданъ не двама срещу стотици — история най-обикновена въ Македония отъ десетина години насамъ — а висѣше на косъмъ честѣта и славата на Революционната организация. Мисълѣта за тая честъ блестѣше все по-ярко въ съзнанието на Груева, съ всѣка нова капка на изтичащата му крвѣ. И само тя даваше сили на отмалѣлитѣ му ржце да си служатъ още съ орѣ-

жието. Тя удвояваше силитѣ и на Карчо, за кѣгото сегашната агония не бѣше нѣщо ново. Врагѣтѣ, обаче, нито подозираше, че има на среща си единъ комита не отъ обикновенитѣ, чието залавяне заслужава всѣкакви жертви, понеже би донесло на султана и на всички турци неизпитанъ до сега триумфѣ.

Четникитѣ позиции замлѣкнаха преди да ги наближи врагѣтѣ. За голѣма своя изненада, аскерѣтѣ намѣри само два трупа. Въ патрондашитѣ имѣ бѣха останали твърде малко патрони.

Отъ свой или отъ вражески куршумъ загинаха Даме и Карчо?

Само Петлецѣ знае тайната на тѣхната трагедия, но нѣма никога никому да я каже.

*

До разгласяването ѣ отъ турцитѣ, новината за смъртѣта на Груева се пазѣше въ тайна не само отъ русиновци, но и отъ всички началствуващи тамъ и тукъ лица, които я бѣха своевременно узнали. Въ София тя се разнесе десетина дена по-късно — тъкмо по Рождество — като звѣнъ на погребална камбана и отрови коледната радостъ на свободнитѣ българи.

Скрѣбѣта бѣ дълбока и всеобща: скрѣбъ за Македония. Въ лицето на загиналия подѣ Петлецѣ българскиятѣ народъ оплака страната, която го роди, откърми и вдѣхнови за ролята на единъ превъплотенъ Левски. А отъ отзивчивото сърдце на народния поетѣ се изтрѣгнаха ето какви думи, отправени къмъ Груевата родина:

„О Македоню, ти губишъ свой Левски,
Най-върния си синъ, най-силния си мечъ“.

Равно на българската всенародна скрѣбъ бѣ злорадството въ лагера на враговетѣ.¹⁾ Никой врагъ обаче — ни най-голѣмиятѣ, Хилми-паша, тѣй добре посветенъ въ революционнитѣ тайни — не бѣ въ състояние да прецени напълно загубата на Груева за освободителното дѣло. Само възпитанитѣ отъ него две революционни поколения, водителитѣ и народѣтѣ отъ множество македонски околии, които той не веднѣжъ и дваждъ бѣ обходилъ, можеха да преценятъ и да почувствуватъ съ всичката му сила тоя ударъ на сждбата. За това и никой, освенъ Дѣлчева, не бѣ така всеобщо и дълбоко оплаканъ и никой не пожъна отъ живитѣ си съратници такъво единодушно признание на своето превъзходство.

Безъ да е чутовенъ войвода, Груевѣ бѣ най-съвършеното въплотение на борецѣ и народенъ вдѣхновителъ. Безъ да се носи като легенда и да гърми съ слава името му, Груевѣ бѣ най-популярниятѣ и най-влиятелниятѣ човѣкъ въ революционното движение. Никой не съчетаваха толкова положителни качества, никой не даде отъ себе си и не направи толкова много за революционизирането на Македония колкото той.

Груевѣ притежаваше изключително дарование на агитаторъ и организаторъ. Психологъ съ проникновенъ погледъ, той подбираше срѣдствата си за въздействие споредъ умствения уровень и другитѣ индивидуални особености на своя обектѣ. Той не ораторствуваше, а беседваше, спокойно самоувѣренъ, съ желѣзна логика, увлѣкателенъ

¹⁾ „Съжяляваме само, че той не е загиналъ отъ наша ржка“, — писа вестникъ „Мали Журналъ“.

съ образитѣ и сравненията си, убедителенъ и кристално ясенъ и за най-простия селянинъ, понеже владѣеше отлично повечето отъ говоримитѣ въ Македония диалекти. Веднажъ обектътъ спечеленъ, оставаше да бѣде той най-целесъобразно и най-пълно използванъ за дѣлото, т. е. да му се даде службата, за която е призванъ и която най-ползотворно би могълъ да извършва. Тая именно способностъ, присъща на добрия организаторъ и на всѣки водачъ изобщо, Груевъ обладаваше до съвършенство.

По вътрешенъ потикъ и по дългъ, Груевъ работѣше надъ хората — агитираше, конспирираше и водѣше и когато бѣ лишенъ отъ свобода. Отъ Битолския затворъ той се сношаваше съ всички околии и ръководѣше окръга. Поддържаше бодъръ духа на затворниците българи, „дообработваше“ посветенитѣ, а непосветенитѣ крѣпаваше и подготвяше отъ тѣхъ бѣдащи борци. Арнаутитѣ убийци пѣкъ укротяваше съ сладкостта и съ обноситѣ си и завързваше безъ мъка „приятелства“ между тѣхъ. За затворниците мюсюлмани и дори за вардианитѣ на затвора той бѣ уважаванъ „биюкъ-даскалъ“ (голѣмиятъ учител).

Груевъ поддържаше другитѣ къмъ работа не съ увещания, а съ примѣра на собствения си денонощенъ трудъ, енергия и система въ работата. „Когато бѣ учителъ въ Битолската гимназия, често му се случваше за една нощъ да прочете повече отъ двадесетъ шифровани писма и да имъ отговори. И на другия день ние го виждахме да се явява пакъ все тѣй бодъръ и засмѣнъ предъ другари и ученици“, пише В. Пасковъ, неговъ другаръ отъ Битолската гимназия и единъ отъ първитѣ негови сътрудници въ комитета.

Въ най-тежки изпитания, въ минути на всеобщо униние и всрѣдъ кипежа на най-бурни страсти — всѣкога и всѣкожде Груевъ запазваше непоклонливо своето душевно равновесие и отстояваше само това, което хладниятъ му разсудакъ преценяваше като осъществимо и полезно. И когато той, врагъ на безспорнитѣ теоритизирания, правѣше понѣкога отстъпки на лѣвичаритѣ, правѣше ги все отъ сжщитѣ съображения на полза или вреда за народа, къмъ който бѣше привързанъ съ вѣрна синовна обичъ и за организацията, за която радеше като за своя собствена работа. Груевъ гони само постижимото и полезното, защото познава както никой другъ народа и неговитѣ възможности като източникъ на борческа енергия. Източникътъ далечъ не е неизчерпаемъ и за това трѣбва да бѣде разумно и по мѣрка стопанисванъ. За това преди възстанието Груевъ пести народнитѣ сили. За това и въ предсмъртния си часъ не забравя да спаси живота на своя безоръженъ куриеръ.

Между революционнитѣ първенци Груевъ бѣ най-голѣмиятъ страдалецъ, най-голѣмиятъ мъченикъ въ страната на мъченицитѣ¹⁾. Никой отъ неговитѣ софийски познати не би допусналъ това

¹⁾ Алфредъ Рапопортъ е поставилъ една скица отъ крѣвата глава на Груева — символа на македонското мъченичество — въ началото на книгата си „Въ страната на мъченицитѣ“.

Скицата е направена собственоръчно отъ автора, който е посетилъ Русиново заедно съ турската комисия, изпратена да изрови двата трупа и да установи самоличността на Груева.

сждейки по неговия сдържанъ оптимизъмъ, сърдеченъ смѣхъ и склонностъ къмъ хуморъ? Вѣчно подъ полицейски надзоръ, обиски, интернирания, затворъ, присъди, заточение въ Подрумъ — това бѣ живота му до Илинденъ. Дойде после възстанието, отъ нѣмайкиде пригърнато отъ своя мимолѣтенъ триумфъ и съ неуписуемитѣ си кръвини, опустошения и тегла. Груевъ остана въ опустошената областъ, сподѣли съ народа сполѣлитѣ го злочестини и после се зае пакъ да възстановява камъкъ по камъкъ разрушената организационна сграда въ окръга. Изнурителни походи, непрекъснато тичане тамъ, дето има недоумения и разстройство, сражения, раняване и пленство — една нова верига отъ страдания, брѣнка отъ която е повторното опустошение на родното му село Смилево и краятъ на която е отбѣлзанъ съ крѣвата дияря отъ Русиново до Петлецъ.

Груевъ е не само най-голѣмиятъ страдалецъ, но и най-заслужелиятъ между македонскитѣ революционери.¹⁾ Достатъчно е да се спомене, че той пръвъ прегърна Каравеловата идея за *вътрешна революционна организация*, прегърна я съ вѣрата, съ твърдостта на Левски и тури началото на нейното осъществяване. И при всичкитѣ си несравними заслуги, той бѣше единъ отъ най-сиромаситѣ. „Съ своята скромностъ Груевъ очудваше всички. Мнозина отъ най-близкитѣ му другари смятаха това негово качество за важенъ недостатък“, — пише В. Пасковъ.

Такъвъ бѣ човѣкътъ, който, на 35 годишна възраст, загина подъ Петлецъ. Македония преживѣваше тогава такива страшни моменти, че неговата смъртъ бѣ почувствуванa като цѣла катастрофа. Пълна представа за тѣзи страшни моменти, за размѣна на претърпената загуба и на общата народна скръбъ ни даватъ покрѣтителнитѣ стихове на Ив. Вазовъ²⁾.

Дамяну Груеву

О хайка мерзостна на злостата човѣшка!
И ний безпомощни предъ всичко туй стоимъ:
И само охкаме и въ скръбъ безплодна, тежка
На твоитѣ синове гробовѣтъ броимъ...

И ето новъ пакъ гробъ! И той, и той загина —
Юнакътъ Груевъ тамъ въ неравната борба —
Великата душа, на жална си родина
Синъ славанъ, вождь сърдцатъ, будителна тржба,

Тржба, що въ робскитѣ мракъ ревеше за свобода,
За правда, за борба отчаяна съ врага...
Падна и Груевъ тамъ — о трауръ за народа!
Въ гореща крѣвъ облянъ, заринатъ подъ снѣга.

¹⁾ Хр. Матовъ, които е изобщо скѣпъ на похвала, пише: „Груевъ е най-заслужелиятъ деецъ въ организацията“ („Хр. Матовъ за своята революционна дейностъ“, стр. 60).

²⁾ Това стихотворение бѣ предназначено да се прочете на тържественото събрание, което приятели и почитатели на загиналия революционеръ готвѣха въ София. Настѣпилитѣ бурни събития, обаче, (студентскитѣ вълнения, затварянето на университета, убийството на министър-председателя Димитър Петковъ) осуетиха проектираното събрание въ паметъ на Дам. Груевъ. Забрави се отъ тогава и прекрасното стихотворение на народния поетъ, което за съжаление, не можемъ тукъ да дадемъ изцѣло.

Заспах подъ снѣга юнашки сили левски,
Угасна огненъ духъ, замлъкна мощна речъ.
О Македоню, ти губишъ своя Левски,
Най-вѣрния си синъ, най-силния си мечъ.

Но не! Той живъ е пакъ въ дѣлата си свещени.
Не мре духътъ великъ — плътъ тленна само мре —
И Груевиятъ духъ свѣтлѣй, одушевление
Разнася отъ Пиринъ до Бѣлото море.

И неговиятъ зовъ и мисль благородна
Ще дигнатъ хиляди герой и борци,
Готови да умратъ зарадъ земята родна
Да грабнатъ лаврови иль търнови вѣнци.

Поклонъ на твоя гробъ, заритъ подъ снѣговетъ,
Надъ който буря вий и пѣе вълчи вой,
Изъ който днесъ възкрѣсна и вѣчно ще ни свѣти
Въвъ слава лъчезарна геройский образъ твой!

София, 2. I. 1907 г.

Ив. Вазовъ

Честита 1940 год.

Отиде си въ вѣчността 1939 г. — пълна съ тревоги и тежки изпитания за цѣлото човѣчество. Нѣма човѣшко сърдце, което да не трѣпне предъ неизвестността за утрешния день, предъ страшната развила се трагедия между европейскитѣ народи — бушуващата опустошителна война.

Българинътъ, който отъ вѣкове е привикналъ на мжки и тегла, съ велико търпение понася всички несгоди на живота и е готовъ да брани своитѣ потѣпкани интереси.

Той не е изгубилъ вѣра, че истината ще възкрѣсне, ще победи и идеалитѣ му ще се сбжднатъ.

Илинденци — борци за свободата на родината ни, останали живи и прѣснати по всички български земи и вѣнъ въ чужбина, бждете бодри и не унивайте. Сломени отъ тежеститѣ на живота, бѣдни и далечъ отъ роденъ край, вѣрвайте, че ще настѣпятъ по-свѣтли дни за българския народъ и за насъ и съ търпение понасяйте мжнотиитѣ на живота.

Пожелавамъ на всички васъ, живи ветерани илинденци, и на целата емиграция да бжде честита новата 1940. Нека на всички тя донесе радостъ и щастие.

Честита новата 1940 година.

Л. Томовъ

Председател на Илинд. организация

Родно знаме

Когато те видя, о знаме свещено,
Развето и гордо надъ насъ да трептишъ,
Ти цѣлъ ме възраждашъ, възнасяшъ душевно
Завети свещени на менъ ти шептишъ.

И чувство на гордостъ духътъ ми пленява
Сърдцето въ гърди ми бушува, тупти,
Че въ тебе азъ виждамъ и царъ и държава,
Чрезъ тебе и земята на моитѣ дѣди.

Земята, съ небето благата що дава,
Надежда и вѣра, желаната вестъ
За насъ е светиня, коя означава
И слава и радостъ, и гордостъ и честъ,

Попитай скиталецъ въ чужда държава,
Далеко отъ близки, въ незнаенъ другъ свѣтъ,
Сърдце му какъ бие, въ душа му що става,
Когато той види народний трицѣтъ?

Попитай бореца съ какъвъ духъ се бие
Въвъ боя ужасенъ — въ кипиция адъ,
Надъ себе щомъ види какъ гордо се вие
Народното знаме — свещения стягъ.

О, знаме свещено, въ тебъ вѣковетъ
Сж вписали своя изминалъ животъ.
Въ гѣнки си криешъ кръвта, ековетъ
И бойната слава на цѣлий народъ.

Н. Д. Янакиевъ

полковникъ отъ запаса

Матей Геровъ 1872—1918

На 21 октомврий т. г. се отслужи въ София панахида по случай печалната кончина на българския общественикъ и журналистъ Матей Геровъ, родомъ отъ гр. Тетеве.

За дейността на покойника се писа своевременно въ повечето отъ софийскитѣ вестници. За възобновление въ споменитѣ на неговитѣ съвременници образа на оная жива и енергична натура, пълна съ неизчерпаема умствена енергия и изобретателностъ, поради което бѣ наричанъ отъ неговитѣ другари съ прозвището „майстора“, пишеме тѣзи редове.

Покойникътъ бѣ ученикъ отъ Солунската гимназия, която бѣ си поставила за целъ да култивира въ своитѣ питомци високъ борчески духъ и да подготви силни личности годни да застанатъ на чело на освободит. борба на Македония.

Подъ влиянието на вдъхновеното слово на

талантливи и отбрани учители, между които и българския поетъ К. Величковъ, Матей, възпламененъ отъ родолюбие не дочаква да завърши гимназиялния курсъ и още като ученикъ отъ VII класъ обявява словесна борба на враговетѣ на Македонската свобода и влиза въ ожесточена полемика съ тогавашния руски консулъ Ястребовъ върху филологическитѣ особености на македонското наречие, което последниятъ изопачи наше най-нахално, за да го отдалечи отъ българския езикъ. Същевременно той ревностно събира народни умотворения и предания въ своя роденъ край, едни отъ които печати, а други влезнаха по-късно въ сбирката на М-вото на Народната просвѣта заедно съ неопенимитѣ „Материяли за изучаването на Македония“ подъ редакцията на Горче Петровъ.

Следъ завършване гимназията Матей Геровъ учителствува въ Цариградската семенария

2 години, а следъ това заминава за странство на държавна стипендия да следва висша наука.

Въ 1898 година Старо-Загорския митрополитъ Методий Кусевичъ, познавайки таланта на Матей го привлича къмъ себе си въ Стара-Загора и той на 25 годишна възраст почва издаването на в. „Отбрана“, въ който заедно съ дѣдо Методий започватъ отбранителна борба срещу бързо разрастващото се социалистическо криворазбрано учение между учителството и младежта. По-късно, въ София, като дългогодишенъ председател на тетевското бл. братство „Кирилъ Пейчиновичъ“ М. Г. взима живо участие въ Македонската борба било съ пламенни статии въ в. „Реформи“ и „Македонски прегледъ“, било като съветникъ и сподвижникъ при задграничното представителство на В. М. Р. О. Паметна остана случката, когато Борисъ Сарафовъ бѣ упълномощилъ М. Герова да отиде въ Бѣлградъ да изучи възможноститѣ за прекратяване на взаимоизстребителната четнишка дейность, която радваше турцитѣ.

Деятелността на Матей като буденъ гражданинъ и неспокоенъ интелектъ се проявяваше въ най-разнообразни посоки. По-долу даваме мнението на двама известни у насъ общественици, които познаватъ покойния по-отблизо и чиято преценка дава право на образа на Матей Герова да влѣзе въ албума на ученитѣ македонски синове допринесли нѣщо за своята родина чрезъ своята безукоризнена дейность и идеализъмъ.

Единъ голѣмъ българинъ, единъ пламененъ патриотъ, единъ даровитъ публицистъ и първостепененъ общественикъ — това бѣ Матей Геровъ.

Малцина знаятъ какво бѣ той, а време е да бжде изваденъ отъ забвениято и да бжде представенъ и посоченъ на българския народъ въ цѣлата величина, въ цѣлата му духовна сжщность!

Отдаденъ всецѣло на святото дѣло за освобождението на неговата радина — Македония, свързвайки винаги нейната свобода съ онази на България, на цѣлия български народъ, съ перо и слово, смѣло и самоотвержено той имъ служи до последно издихание.

Двадесетъ и една година изминаха отъ тогава. И днесъ пакъ сме при сжщо така важни и сждбоносни обстоятелства, както въ 1918 год., когато той бѣше тъй нуженъ за общобългарската кауза, тъй необходимъ, а си отиде неоцененъ отъ тия, които ръководѣха сждбинитѣ на българския народъ.

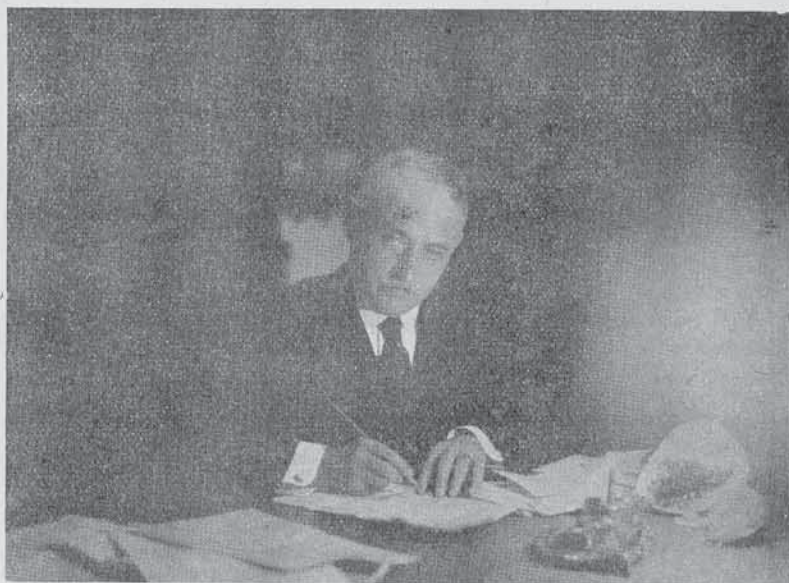
Неоцененъ биде въпрѣки огромнитѣ му за родната кауза заслуги, заслуги, извършени не само тукъ, но и въ чужбина предъ политическия и интелектуаленъ елитъ на цивилизования свѣтъ.

Самъ, по своя инициатива, подтикванъ отъ своето вдъхновение и призвание да служи народу си, ние виждаме Матей Герова въ Франция следъ започването на Голѣмата война и въ 1914 и 1915 години се появяватъ редъ негови статии въ за-

щата на българо-македонска кауза въ френския печатъ.

Виждаме го сътрудникъ на голѣми френски в-ци и списания, между които и на „La Revue Hebdomadaire“, кждето публикува своя етюда: „L'Union balkanique — la Bulgarie“, придруженъ съ редъ карти отъ балканската и междусъюзническа война въ който въ цѣли три печатни коли разглежда най-агументирано цѣлата балканска политика.

Съ една рѣдка ерудиция и съ нищо необорима аргументация, придружена съ редъ цитати

Матей Геровъ

отъ знаменити автори, познавачи на балканскитѣ проблеми, чужди и мѣстни, той дава отговора, който е на устата на всички българи и на всички безпристрастни чужденци.

Този отговоръ е неговото политическо вѣру. неговата духовна сжщность, лайдмотива на цѣлия му общественъ животъ.

Владѣящъ отлично френски езикъ и притежаващъ отлично красноречие, той използва широкитѣ си връзки въ Франция и, както въ частни разговори съ видни представители на французката обществена мисль, тъй и въ публични речи пледира навредъ каузата на своето отечество и на България.

Така на 15 мартъ 1915 год. въ „Collège libre des Sciences“ въ Парижъ, подъ председателството на именития парижки професоръ-историкъ Оларъ, Матей Геровъ говори върху Балканския съюзъ предъ най-отбрана публика.

20 дни по-късно подъ председателството на известния въ цѣлъ свѣтъ Луи Леже, въ Парижъ, въ залата на Географското д-во, той държи втора масово посетена конференция.

Въ срещи съ учени и политици той винаги е подържалъ своята основна мисль, и на 8-и декемврий 1914 год. получава покана отъ главния секретаръ на президенството на френската република за аудиенция у президента на републиката и тая аудиенция е най-голѣмия активъ на Матей Геровъ, защото, следъ като е изложилъ съ една блестяща аргументация, на каквато бѣше само

той снособенъ, своята теза, предъ най-високопоставения французинъ, предъ държавния глава на Франция, неговиятъ пжтъ е вече трасиранъ, защото е билъ насърденъ, за да продължи своята мисия на неофициаленъ дипломатически представител на цѣлокупния български народъ предъ французкото правителство и предъ французкото обществено мнение.

Тази аудиенция е станала въ Бордо, кждето президенството и правителството на Франция се бѣха премѣстили следъ напредването на германскитѣ войски къмъ Парижъ. И тази ауденция е отклонила единъ прибързанъ десантъ при устието на р. Марица срещу съмнителния български неутралитетъ.

Матей Геровъ бѣше много експанзивна натура и Франция бѣ тѣсна за неговата дейностъ. Ако бѣше добре разбранъ и оцененъ отъ тогавашнитѣ български мѣродавни срѣди, той трѣбваше да бжде поставенъ начело на българската пропаганда предъ цѣлия свѣтъ, особено на тая въ Швейцария, центъръ презъ време на Голѣмата война на пропагандата на всички воюващи, на всички пропаганди, вмѣсто нѣкакъвъ си бюрократъ, чиято дейностъ не даваше и не даде очакванитѣ и желанитѣ резултати. Матей Геровъ не бѣше разбранъ и оцененъ и следъ като бѣ публикувалъ толкова много свои студии върху нашитѣ проблеми, освенъ тази въ „L'Instantané“, още и въ „La Grande revue“ и въ италиански и др. френски издания, освенъ отдѣлно публикуванитѣ му книги „L'Irredentisme bulgare“, „Le sAnnales des Nationalités“ и пр., съ които съчинения той застави да мълкнатъ много чужди емисари — негови и на България опоненти.

За всичката тая блѣстяща и неуморна дейностъ на Матей Геровъ българскитѣ столични журналисти още на онова време чуха най-възторжени похвали отъ устата на най-мѣродавни личности.

Журналистическата дейностъ на Матей Герова въ България е известна на всички. Той бѣше журналистъ съ темпераментъ, смѣлъ, решителенъ и прякъ и въоръженъ съ широки познания по всички въпроси, които вълнуваха българската съвременностъ.

Неговитѣ статии и етюди въ нашия и чуждия печатъ и днесъ иматъ актуално значение и трѣбва да съжالياваме, че и до днесъ никое книгоиздателство въ София не се е заинтересовало за тѣхъ и не е предприело изданието имъ.

Събрани въ нѣколко тома, тѣ ще говорятъ най-красноречиво за неговата неуморна, експанзивна и винаги будна натура.

Много отъ неговитѣ статии и етюди сж били публикувани анонимно или подъ разни псевдоними биографътъ му ще трѣбва да се потруди да ги събере и да ги проучи заедно съ ония, публикувани съ името му и да предаде Матей Герова на бжднитѣ поколения въ истинския му духовенъ ликъ.

Колко по маловажни наши дейци въ миналото сж вече представени на днешното и бждни поколения, а колко повече трѣбва да стане това съ Матей Герова, който бѣ нареченъ и съ право, въ произнесена при погребението му речъ, българския лордъ Нортклифъ, какъвто се стареше да бжде Матей Геровъ, но бѣ спъванъ, вмѣсто да

бжде насърдаванъ отъ скудомни български управници, за да може той да изиграе напълно ролята на шефъ на българската пропаганда всрѣдъ чуждия свѣтъ преди, презъ и следъ Голѣмата война.

Той, обаче, имà жестока сждба: умрѣ на улицата, неразбранъ и отреченъ отъ съвременниците му, за да остане да бжде разбранъ и оцененъ по достоинство, следъ трагичната му кончина.

Д-ръ Ив. Д. Строговъ

Следъ катастрофата съ насъ, поради непопулярността ни въ Европа, 1913 година и прѣди намѣсата ни въ всесвѣтския конфликтъ, поучени отъ горчивъ опитъ, ние видѣхме 6—7 души да излетятъ къмъ европейскитѣ столици, решени да се противопоставятъ на нашитѣ загнѣздили се тамъ противници и да хвърлятъ свѣтлина върху нашата народна кауза предъ общественото мнение въ Европа. Видѣхме ги, какъ отидоха, видѣхме ги, какъ следъ малко се върнаха, не видѣхме, обаче, нито чухме, да сж направили нѣщо полезно. Едно щастливо изключение направи добре познатиятъ нашъ публицистъ и политически работникъ покойниятъ Матей Геровъ.

Роденъ въ политѣ на Шаръ, дѣто бѣха преднитѣ постове на боряща се въ миналото българска Македония, отъ ученишка още възраст Матей Геровъ бѣ свикналъ въ борбата. Като ученикъ въ солунската гимназия вече той нанася въ сп. „Книжици“ първия ударъ на руския консулъ въ Солунъ, Ястребовъ, който въ една своя сбирка отъ македонски народни умотворения бѣше фалшивизиравалъ тетовския и дебърски говори.

Въ 1895 година първото македонско въстание го заварва студентъ въ Швейцария. Въпрѣки оскъдността на срѣдствата си, той намира възможностъ да се отзове въ Лондонъ и да се представи на Гладстона, чиито изявления заедно съ статията си той публикуваше въ Бернския в. „Bund“. Въ 1896 г., когато учителството въ България водѣше борба за организационенъ животъ, Геровъ потърси изрази за своята язвителностъ въ старобългарската речъ и влѣзе въ редоветѣ на борцитѣ чрезъ духовититѣ си файлетони на църковно-славянски езикъ съ псевдонимъ Иеромонахъ Урошъ. Въ 1898 и 1899 години той редактира въ Стара Загора в. „Отбрана“ и състави и председателствува мак. д-ство. Въ 1899 и 1900, 1901 пише въ в. „Реформи“ и „Свободна мисль“. Въ 1903 година чухме го да въодушевява всички патриотически събрания въ София съ своята пламенна речъ. Слѣдъ това настѣпва една епоха отъ интензивна дейностъ за Геровъ, който послѣдователно редактира в. „Отечество“ (въ Солунъ), „Вечерна Поща“, „Дневникъ“, „Народни Права“, „Воля“ и сътрудничи на много мѣстни и иностранны издания. Преводната литература не малко дължи Герову, който, неуморимъ като пчела, безпретенциозно — тукъ анонимно, тамъ псевдонимно (Урошъ, Д-ръ Ницевъ, А. Лесевъ, Лаврентий, М-ръ М. и пр.) рѣдко съ подписа си, не е оставилъ нито единъ отъ крупнитѣ въпроси, безъ да го засегне съ вещина. Навикналитѣ на четиво, обаче, лесно откриваха неговия цвѣтистъ стилъ.

Едвамъ свършила войната прѣзъ 1913 г., още не хвърлилъ добровоеческото си бойно орѣжие, Матей Геровъ е вече на вестникарския фронтъ

— най-напрѣдъ въ „Народни права“, а сетне въ „Воля“ неуморно полага въпроса: „Кой е виновенъ за катастрофата?“ Една непрѣкъсната верига отъ статии претърсваха причинитѣ на катастрофата и отчаяно търсѣха цѣръ.

Колонитѣ на българския печатъ станаха тѣсни за обширната работа, която неуморимиятъ Геровъ видѣ да се открива прѣдъ него. Франция, дѣто си бѣха дали среща всички клеветници на България, бѣше удобенъ фронтъ за единъ смелъ борецъ. Каква бѣ неговата дейность тамъ и какво успѣ той да направи, това най-добре знаятъ ония, които по положението си сѣ призвани да оцѣняватъ. Блѣстящитѣ изрази на тая оценка столичнитѣ журналисти чуха изъ устата на най-мѣрдавия човѣкъ. А всички други или чуха за шумнитѣ конференции, за високочначущитѣ срещи съ държавници и държавни глави, или пъкъ четѣха смисленитѣ му студии въ най-разпространенитѣ френски и италиански издания. Когато покойниятъ г. П. Доревъ въ „Дневникъ“ съжеляваше, че още не е написано нѣщо въ форма възприемлива за европейския читателъ, ние веднага се сътихме, че той не е ималъ на рѣка писаното отъ Геровъ въ Grande Revue (Май 1915), въ Revue Hebdomadaire (Априлъ 1915), или отдѣлния му томъ

L'Irredentisme Bulgare или Les Annales des Nationalités и пр. дѣто емисаритѣ на нашитѣ противници бѣха заставени да млъкнатъ.

Единъ нашъ събеседникъ, характеризирайки нехайността на Геровъ спрѣмо собствената си личность, казваше ни:

„Матей Геровъ е грапава лоза, която ражда сладко грозде. Лозата не пита, дали отъ гроздето ѝ ще направятъ вино за сватбата на нѣкой принцъ или ракия, отъ която ще се търкаля нѣкой просто-смъртенъ“.

Ние допълняме: Пчелата носи безъ спиртъ, безъ да пита дали тя или другъ нѣкой наесень ще изеде меда.

Познавайки неизчерпаемата енергия, бързата съобразителность, дълбокото познаване на болезненитѣ наши народни въпроси и оптимизма на Герова, ние виждахме утрѣшния день на неговата дейность още по-блѣскавъ отъ вчерашния. Трагична обаче съдба осуети появата на този день. Смъртъта го пресрещна на половината отъ пътя на неговата бурна и народополезна кариера. Той стана жертва на престѣпна нехайность.

Властьта не може, види се, да се наложи на тия бѣсни и пияни шофьори.

Д-ръ П. Теодоровъ

Виница следъ аферата

Нелегалната амнистия на Георги Йованчевъ и пристигането му въ Скопие

Винишката афера пробуди отъ летаргия и най-големия простакъ въ Македония, за да разбере закрепналото съществуване на една тайна революц. организация, и нейната целъ. Създадоха се не малки терзания за господвующето население, наложиха се голѣми грижи и на властьта, принудена да държи винаги на кракъ извънредно голѣми военни гарнизони и на мѣста, въ които такива нѣмаше. Патраулни отряди денонощно кръстосваха селата, и низамитѣ се задържаха по 5 — 6 години въ казармитѣ, безъ да видятъ домашнитѣ си.

Винишкиятъ районъ бѣше поставенъ подъ особено суровъ режимъ. Самата власть възбуди охлаждение между българското и турското население, и създаде уплаха и особена предпазливостъ при стопанисване на имотитѣ имъ.

Виница се лиши отъ своитѣ изпитани ржководители, поради което тайниятъ каналъ до границата бѣ прекъснатъ.

Благодарение помощта на видни търговци въ Шипъ и тѣхнитѣ комисионери въ Солунъ, задграничната тайна пощенска служба на революц. организация бѣше уредена образцово чрезъ Австрийската поща. Андонъ Хр. Пиперевски и Панче Мих. Кюлюмовъ ведно съ експедиторитѣ при ж. п. гара Криволакъ — Миланъ Джеферовъ и Тодоръ К. Гйоновъ отъ Шипъ, поеа цѣлата работа и отговорность за обслужване канала отъ Солунъ до Шипъ и обратно.

Каналътъ презъ Виница, обаче, имаше преимущество въ всѣко отношение, защото, освенъ тайната поща, презъ него се пренасяше оржие, бомби и снаряжения съ товари, а превеждаха се безъ рискъ и всички нелегални дейци, които не можеха да се задържатъ дълго време въ Македония. Всички други канали въ пограничнитѣ

райони се указаха трудни за използване, освенъ за изключителни случаи съ локаленъ характеръ. Поради това, именно, държеше се много за възстановяване на всѣка цена канала презъ Венеция (Виница), но яви се друго зло.

Въ началото на юний 1898 г. следъ като бѣ приключенъ процеса по Винишката афера, бѣше се завърналъ избѣгалиятъ по сжщата афера Георги Йованчевъ, който, както по-преди споменахъ, бѣ задочно осъденъ на доживотенъ строгъ тъмниченъ затворъ. Негласното му амнистиране постави въ недоумѣние всички.

Кой бѣше Георги Йованчевъ?

Като ученикъ презъ 1897/98 учебна год. въ Скопското Педагог. училище, когато бѣхме заласани съ зрѣлостнитѣ изпити за завършенъ курстъ, при менъ внезапно дойде изконтенъ Георги Йованчевъ. Явяването му ме доста изненада. Помислихъ, че като нелегаленъ е дошълъ съ нѣкаква мисия, и побързахъ да го усамотя въ трапезарията. Той схвана това и захиленъ ми заговори:

— Амнистранъ съмъ. Идвамъ отъ София съ редовенъ паспортъ. Нося и специално писмо отъ Турския консулъ въ София, съ което трѣбва да се явя лично предъ Скопския валия. Отъ гарата се упжтихъ право при тебъ. Другъ близъкъ нѣмамъ въ Скопие, гдето да се съветвамъ какъ да постѣпя. Ако можешъ, уреди ми една среща на саме съ нѣкой отъ ржководното тѣло на комитетата въ Скопие!..

— Нѣмамъ яко вѣра въ тѣзи поганци! Страхувамъ се да не би да ми скроятъ нѣкой кюляфъ...! Още като минахъ границата съ влака при Зибевче, обзе ме голѣмъ страхъ и почнахъ да се озѣртамъ: дали не попаднахъ въ турския капанъ и щомъ

отида въ Кочани да ме подложатъ на разследване и да ме джендемосатъ безследно...

Слушахъ го съ внимание, но повече наблюдавахъ всѣко негово движение и израженията на лицето му. Отъ думитѣ му всѣки би се убедилъ, че той е въ борба съ съвестта си и намислихъ да си послужа съ една младежка „хитрина“, за да го изпитамъ — и сполучихъ.

Убедихъ го да отворимъ писмото до Хафъзъ Паша, за да узнаемъ съдържанието му и да изведемъ заключението. Следъ малки колебания Георги извади отъ джоба си подпечатанъ съ официална бланка пликъ отъ турската легация въ София, адресиранъ до Косовския валия въ Скопие. Както му е редътъ, отворихме грижливо плика, извадихме писмото и го прочетохме.

Писмото бѣше кратко: уведомяваше се валията, че по предписание отъ Високата Порта съ султанско ираде е отмѣнена присждата по отношения на Георги Йованчевъ Петровъ и че сжция е свободенъ да се завърне и възстанови на постоянно мѣстожителство при домашнитѣ си въ Винаца. Въ писмото най-подиръ бѣше прибавено: „Ако приносительтъ пожелае, административнитѣ власти въ Кочани да му даватъ пълно съдействие“.

За менъ стана ясно, че амнистирането не е безъ конкретно поети ангажменти предъ турската власт. Осланяйки се, обаче, на близкитѣ ми отношения съ Георги и на декларацията му, че ималъ пълно довѣрие въ менъ, опитахъ се да му възвърна вѣрата въ бждащето на В. М. О. Р. О. и да не се явява при Хафъзъ Паша, защото скоро ще последва амнистия за всички по Винашката афера. Предложихъ му даже и услугата си да направя всичко възможно за укриването му въ Скопие или другаде, за да се завърне по каналенъ редъ обратно въ България.

Смущението си Г. Йов. не можа да укрие: той побърза да ме увѣри, че освенъ една формална декларация, която далъ на турския консулъ въ София, че се отказва въ бждаще отъ всѣкакви комитетски работи, никакви задължения не е поелъ, нито му били предлагани, нито искани. „Моята целъ, каза Георги, е да работя за освобождението отъ затвора на виначани, като невинни по аферата. Тѣхното стоене въ „Куршумли-ханъ“, наедно съ баща ми и шура ми много ме измъчва и трѣбва всички да заработимъ сериозно за по-скорошното имъ освобождение. Надѣвамъ се да успѣемъ, защото всички сж убедени вече, че никой отъ тѣхъ не е виновенъ и незнае абсолютно нищо за обира на Кйазимъ“.

Обяснихъ му, че сж взети вече мѣрки за обща амнистия на всички осждени по Винашката афера, че една подобна постѣпка отъ негова страна само за виначани ще бжде не само егистична, но и доста нетактична и, че по този начинъ ще се даде само по-голямъ козъ на властѣта да изключи виначани отъ списъка за общата амнистия, както и стана.

— Моитѣ сведения сж, казахъ му азъ, че турцитѣ сж особено озлобени къмъ тебъ, понеже те мислятъ и таксуватъ като организаторъ и участникъ въ обира и убийството на Кйазимъ. Нѣма да ти простятъ преди всичко неговитѣ роднини и особено доверитѣ му отъ с. Градецъ. Добре е да обмислишъ по-добре всичко това

преди да вземешъ окончателно решение за легализирането ти.

Говорихъ му доста, за да го убедя да не отива въ Винаца, преди да се издействува обща амнистия. Нищо, обаче, не помогна. Въ края той отново настояваше да му устроя среща съ нѣкои отъ ржков. тѣло на окр. комитетъ въ Скопие, понеже ималъ да имъ съобщи и нѣкои повѣрителни работи отъ София. Опитахъ се да го отклоня отъ желанието да се среща съ други, като подчертахъ, че никой другъ не познава и не знае по-добре отъ насъ двамата положението въ Винаца, че скопчани не знаятъ нищо, защото сж далече отъ Винаца, която не спада въ тѣхния районъ. Понеже Георги все настояваше за среща, заявихъ му, не само че не зная кой е ржководителъ въ Скопие, но още че съмъ ученикъ, а на ученицитѣ е забранено да излизатъ отъ пансиона, камо ли да се срещатъ съ когото и да било, за да приказватъ за подобни работи. „Невиждашъ ли — на външната врата стои винаги гавазинъ, който не позволява никому да излиза безъ специално разрешение“.

Раздѣлихъ се, за да се срещнемъ на другия денъ пакъ. Веднага намѣрихъ образцовия учителъ при Педагог. училище Дионисъ Кандиларовъ отъ Кукушъ, който бѣше членъ-секретаръ въ окр. революционенъ комитетъ въ Скопие, и му съобщихъ за пристигналия Г. Йов. и за разговора ми съ него. Той бѣше съобщилъ това на Хр. Матовъ, председателя на окр. комитетъ, и на другия денъ ми съобщи, че считали безполезно да се срещнатъ съ Г. Йов. — Ако можешъ да го убедишъ да си отиде обратно въ България — това ще бжде най-добре и за него и за насъ. Ние преценихме, че отиването му въ Винаца е доста подозрително. Добре е да не му се довѣривашъ повече. Ако бѣше му възложено да ни съобщава нѣкои повѣрителни работи, — щѣха да му дадатъ писмо — каза ми Г. Кандиларовъ.

Г. Й. пакъ дойде въ пансиона. Още отъ първитѣ му думи схванахъ, че презъ нощта не е спалъ спокойно. Опитахъ се да използвамъ настѣпилото въ него смущение:

— Когато всички въ Винаца сж още подъ мрачното настроение отъ жестокоститѣ на турската властъ презъ време на аферата, когато баща ти и всички по-добри твои съселчани и близки сж въ затвора, а на освободенитѣ още зиятъ ранитѣ отъ изтезанията, твоето явяване тамъ ще се претълкува зле и ще се посрещне съ голѣма неприязнь отъ всички добри членове на организацията. Още по-мжчно е това за единъ до-вчерашенъ тѣхенъ ржководителъ и основателъ на революц. комитетъ. Обмисли добре всичко това и тогава решавай!...

Георги като оживенъ заговори:

— Взелъ съмъ всичко въ съображение. Нашитѣ турци сж баалами. Щомъ имамъ покровителството на Хафъзъ-паша и на каймакмина въ Кочани, всички ще ми ставатъ на крака. Щомъ можахъ да заблудя консула въ София да ми издействува амнистия, съ нашитѣ аги по-лесно ще се справя!.. А съ моитѣ виначани още по-добре ще се разберемъ! Въпрѣки декларацията, която дадохъ на Турския консулъ, първата ми работа ще бжде да организирамъ канала презъ границата и всѣки ще дойде на мѣстото си, както бѣ до

аферата. Но всичко това искамъ да остане само между насъ двамата. Цѣла нощъ мислихъ все върху това и решихъ да се явя днесъ при Хафъзъ-паша, за да му предамъ писмото, пъкъ каквото Богъ ми даде!..

Заприказвахме на други теми. Много ловко той отклоняваше да говори за обира на Кйазимъ. „Както задигнаха паритъ му, така ги и олупаха!.. По добре да не говоримъ сега нищо по тази работа!..“

На другия денъ ми се похвали, че Хафъзъ-паша го приелъ много ласкаво и че ходилъ въ затвора „Куршумли-ханъ“, кждето говорилъ на-саме съ баща си, съ шуря си и пр.

Тоя денъ Г. Йов. замина съ файтонъ за Ко-

чани, придруженъ отъ заптие, а отъ тамъ — въ Виница. Съобщихъ всичко на Дионисъ Кандиларовъ, а той на другаритъ си, които бѣха одобрили държането ми.

Това бѣ първия фокусъ на Г. Й. въ Скопие, за да забие по-здраво пъкленитъ си пипала чрезъ менъ въ по-първитъ фактори на В. М. О. Р. О. и вѣнъ отъ Виница. Тази му измѣнителна роль съставлява единъ изключителенъ черенъ епизодъ въ освободителното ни движение. Това трѣбва да се знае отъ поколѣнията. Затова ще изнеса нѣкои подробности за създаденитъ сътресения въ Винишкия районъ отъ тоя колкото уменъ толкова и глупавъ шпионинъ въ Виница.

Хр. Настевъ

Следъ Илинденъ 1902 год.

Споменъ отъ П. Ацевъ

Около 1813 год. въ Македония, както и въ цѣла България, Цариградъ и бѣломорскитъ острови върлувала е чума. Тази вещица, която е косила хората безмилостно и наредъ, посетила е и гр. Прилепъ. Изплашени, чорбаджиитъ и по-имотнитъ граждани избѣгали отъ града и потърсили прибѣжище изъ селата. Прочуто село по отдалеченостъ и здравъ климатъ е било с. Никодинъ — съ своитъ гори и води то е представлявало отличенъ курортъ.

Това село било прѣснато въ седемъ-осемъ махали и въ нито една не е имало църква, поради което скуката на чорбаджиитъ е била голѣма — набожни хора пъкъ нѣмало кжде да се помолятъ на Господа да ги пощади отъ злата напасть.

Най-голѣмата тогавашна махала, разположена край бистра студена вода бликаща изобилно, била махалата Никодинъ, въ която сж били съсредоточени и чорбаджиитъ прилепчани. Тѣ решили и издигнали черква, която привлѣкла всички колибари изъ Мала-Рѣка, Бѣлякъ, Градище, и пр., та сж образували знаменитото село Никодинъ.

Въ това село бунтарскиятъ духъ е билъ събуденъ още преди С. Стеф. миръ отъ Спиро Църневъ и Георги Лажотъ. Въ четитъ на старитъ войводи всѣкога е имало по нѣкой и другъ четникъ отъ селото. То е представлявало най-удобно прибѣжище на тѣзи комити съ пресѣчената си околностъ и девственитъ гори, поени отъ много извори. Но хората на това село сж били не така сигурни и вѣрни за революционнитъ идеи почти въ всички времена включително и презъ последния освободителенъ периодъ.

Все въ това село се намираха гнили души и продажни, които иззаугла спѣваха дѣлото и му нанасяха тежки рани.

Когато на 1902 год. около „Илинденъ“ бѣхме се разположили въ топличката гора подъ мѣстността „Корита“, при насъ дойде тиквешкиятъ войвода Петъръ Юруковъ, комуто Ц. Комитетъ бѣ предписалъ да замине въ Битолския Р. Округъ, за да замѣсти убития Марко Лерински.

Петъръ Юруковъ, родомъ отъ гр. Карлово, високъ, младъ и интелигентенъ мжжъ, на лицето си имаше белегъ отъ лошата пжпка, отъ която се билъ заразилъ въ гевгелийско като четникъ на Кръстьо Българията. Яли недопеченъ черъ дробъ отъ заражена коза и заболѣли нѣколцина. Курие-

рѣтъ, който доставилъ храната, не можалъ да прекара болестъта и умрѣлъ, а Юруковъ като по-каленъ, следъ изгаряне пжпката, се спасилъ. Остана му само трапчинката, която бѣше едно хубаво украшение за красивото му мургаво съ тънки черни мустачки лице.

Той бѣше въоръженъ съ манлихерова пушка, та всички му завиждахме.

П. Хр. Юруковъ

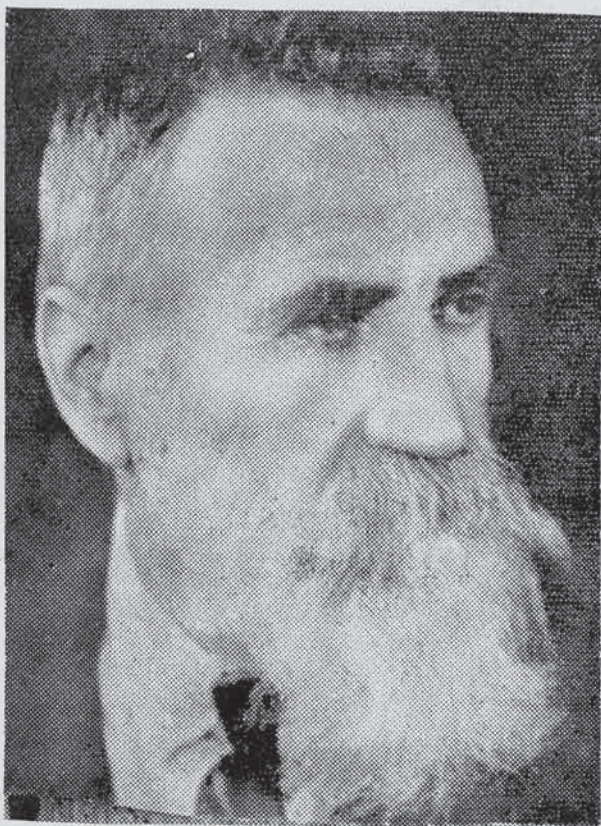
Съ неговитъ четници станавме 19 души, въоръжени кой съ какво намѣрилъ.

Бѣхме се стѣкмили да идемъ въ село Никодинъ, за да стегнемъ и разширимъ организацията, защото тука не бѣше можалъ да мине Сугаревъ следъ кадинската афера. Пречеше ни празникътъ Св. Илия, който привлѣчаше много и всевъзможни гости въ Никодинъ, тѣй като този празникъ въ

селото имаше съборъ, дето покрай яденето и пиенето се извиваха хора и се произвеждаха състезания въ хвърляне камъкъ, борби и скачане на дълъжъ.

Когато и Юруковъ дойде, решихме да идемъ въ Никодинската гора при извора подъ върха „Градище“, дето имаше дебели сѣнки, а въ Никодинъ имаше достатъчно ядене и за гоститѣ и за насъ, които бѣхме постили почти цѣли седмици, откато бѣхме дошли въ беднитѣ прекуридски села.

Извикахме курьеръ и заминахме. Смѣтахме да повикаме селянитѣ на събрание — въ това лѣтно и работно време не искахме да влизаме въ селото. Имаше двама пѣдари — турци отъ Велесъ, които можеха да ни забележатъ. Тѣзи турци имаха за свой лѣтенъ помощникъ единъ селянинъ

Петъръ Яцевъ

отъ самото село, да имъ приготвява храна, и кога ги нѣмаше въ селото да ги замѣства.

Поръчахме храна за 20 души и повикахме ржководителя. Петъръ Юруковъ бѣше много загриженъ: плашеше го неговото мѣстоназначение. Колчимъ се заприкажехме, все казваше: „Какви хора ще бждатъ леринчани, които ми предстои да организирамъ, когато Марко не е можалъ това да стори, а го убиха така рано?“

Описахъ му мѣстоположението на околията и характера на населението, но тѣй като и азъ не знаехъ обстоятелствата, при които бѣ загиналъ Марко, думитѣ ми не бѣха убедителни. На всѣки случай писахъ на Прилепския к-тъ, че той е при мене на пѣтъ за леринско, та трѣбваше да му се опредѣли каналъ, по който да заmine.

Тиквешани бѣха свикнали съ Петъръ, въодушевенъ и убеденъ революционеръ, съ воля и мла-

денческа енергия, интелигентенъ, благъ и милъ характеръ, нѣмаше съ кого да го замѣстятъ, а организацията имъ бѣше още въ зародиша си.

Въ едно съ храната дойде и селскиятъ ржководителъ Иге, придруженъ отъ едно младо момче, Миланъ, ковача въ селото, което било още пълно съ гости, та не щѣло да може да стане събранието тази вечеръ, а утре. Остави ни на разположение Милана, и самъ си отиде въ селото.

Ние се измѣстихме отъ първото мѣсто и навлѣзохме въ буковата гора въ мѣстността „Манастирче“ при студена вода и равнини съ дебелы сѣнки за денуване. Наредихме часовитѣ и прекарахме весело цѣлия день. Очаквахме отговоръ отъ Прилепъ, за да изпратимъ Юрукова за Леринско: той не можеше да не изпълни нареджането на Ц. К-тъ.

Вечеръта слѣзохме въ мѣстността „Сливитѣ“ Очаквахме дълго, но не се явяваше никой, па и храна не ни бѣха донесли. Следъ полунощъ решихме да се качимъ по-нависоко изъ гората, но не на вчерашния бивуакъ, а по-горе, на мѣстото обрасло съ млада букова гора, прошарено съ вѣковни буки, които при дънеритѣ си образуваха удобни мѣста за легло на четницитѣ, тѣй като мѣстото бѣше стрѣмно и не можеше да се намѣри удобна широка полянка за общъ бивуакъ. Настанихме се край една вадичка, изъ която шуртѣше студена вода.

Сутринъта рано изпратихъ Милана да се информира, защо никой не се явява, та прекарахме нощъта безъ вечеря.

Не ни съдържаше на едно мѣсто. Все нѣкакви неясни чувства ме безпокоеха. Обяснихъ си това съ паразититѣ, които не ми даваха покой. Съблекохъ се да се поизчиста. Трѣбваше да поща всички дрехи, а ризата ми бѣше пълна съ дребни гадини, гладни като вълци. На постъ бѣше застаналъ Петъръ Юруковъ. По онова време и войводитѣ дежурѣха: въ всичко трѣбваше да сме равни съ другаритѣ си. Юрукова замѣстилъ единъ неговъ четникъ, който ималъ слабостъта да заспива на поста си. Азъ бѣхъ въ разгара на лова: голъ до поясъ, пушката на дѣсната страна, патрондаша отъ лѣвата. Дрехитѣ ми всички на купъ край мене, сжщо и чантата съ единъ металикъ, нѣколко екземпляра отъ новото издание на устава и правилника на В. М. О. Р. О. и бѣли книги за писане. Часовникътъ, ножче, приборъ за палене огънь, тютюнъ, цигари и пр. — всичко въ тагарджика. Както се бѣхъ навелъ надъ ризата, изгърмѣ се. Помислихъ, че нѣкому отъ тиквешанитѣ се изпуснала пушката и вистрела бѣше неволень. Погледнахъ къмъ тѣхъ. Всички като единъ човѣкъ бѣха наскочали и хукнаха на горе изъ дерето. До като се питахъ на какво се дължи тази паника, изсипа се залпъ. Грабнахъ берданата, затворихъ я и се загледахъ надолу. Единъ турчинъ въ арнаутски дрехи бѣ ме загледалъ, безъ да гърми. Насочихъ пушката си и той хукна надолу и не го видѣхъ вече. Надъ мене на 10 крачки имаше дебелъ букъ, който можеше да ми бжде хубаво закритие. Пушката въ лѣвата ржка, патронташа въ дѣсната — хукнахъ къмъ бука-спасителъ, а залповетѣ ечеха и заглушаваха всичко наоколо. Четницитѣ ми се бѣха подредили следъ Юруковитѣ сжщо изъ уврага. Надъ главитѣ имъ градъ куршуми съскаха и ронѣха буковата шума. Завивахъ

задъ бука, за да открия огън срещу неприятеля, а четниците ми извикаха: „Бай Петре, тамъ ще те убиятъ, ела при насъ“. Тѣ бѣха вече на безопасно мѣсто и продължаваха да се острояватъ все по-нагоре и нагоре. Застигнахъ ги и всички завикаха: „А, а... Бай Петре голъ“... А Коле Пешалевчето, Сѣкирата, извика: „Ами чантата какво стана?“ Минало му презъ ума, че чантата може да послужи за нова афера, както онази на Патчевъ въ Кадино село. Успокоихъ го — въ чантата ми има само единъ металикъ, и който я намѣри, нѣма да може да си купи вѣже да се обеси. Но добавихъ, голъ съмъ, та ако ме ударятъ, ще видятъ четниците и ще се изплашатъ

Ние бѣгахме все нагоре. Никой не падна. Стигнахме една поляна, обиколена съ дебели букаци. Тука взехъ палтото на врачанина Димитъръ, та се облѣкохъ. Взе да ме занимава въпросътъ, какъ ще се измъкнемъ отъ този капанъ, а неприятелътъ само гърмѣше и не се мърдаше. Стреляше за да ни плаши, та така разстроени да попаднемъ на горната засада, поставена отъ прилепския аскеръ. Поотдѣгнахме си на кракъ. Преброихъ — четниците бѣха въ задгилна редица. Азъ бѣхъ осмиятъ по редъ, начело бѣше Христо Попето — Оклевъ. Пошепнахъ на четника предъ мене да предаде да вървимъ въ дѣсно изъ гж-стата гора въ по-безопасно направление.

Обаче докато Христо се обърне и вземе новата посока, отпреди му изтрещѣ новъ залпъ. — Единъ турски коршумъ опърлилъ потуритъ му, но самъ излѣзе невредимъ, както и всички други. За щастие, новата засада не причини паника въ реда ни, та само следъ нѣколко крачки бѣхме вече на закрито мѣсто, но и тука не заставахме, а продължихме по ребрата на една силно огъната стрѣмина, обрасла съ честъ 10—20 метра високъ букакъ. Отъ новата засада турцитѣ удариха на атака съ викове и псувни следъ насъ. Не обръ-

щахъ внимание на псувнитѣ — занимаваше ме въпросътъ ще срещнемъ ли нова засада въ тая посока. „Мама имъ“ завика Димитъръ врачанецътъ, тѣ псуватъ майкитѣ ни. А Коле Сѣкирата добави: „Не чувашъ ли ги, тѣ псуватъ и женитѣ и сестритѣ ни“. Услушахме се и разбрахме, че турцитѣ не само сж се надвесили надъ насъ, но трѣгнали бѣгомъ въ диритѣ ни, за да ни настигнатъ и ни ангажиратъ въ боя. Изкомандувахъ огънъ. Изпрѣщя сега нашиятъ залпъ — размѣнихме ролитѣ си. Шумно побѣгнаха турцитѣ, а моитѣ четници се разплащаха сега съ псувнитѣ си на български турски и албански езици. Млѣкнаха турцитѣ и бѣгаха нагоре. Въ тази слѣпа гоненица ние убихме единъ и одного ранихме въ кракъ съ бердански коршумъ, та петата му вѣроятно била раздробена. На другия денъ преведоха ранения презъ Никодинъ за Тиквешъ.

Предпазливо се прехвърлихме въ гжсталацитѣ на Мала-Рѣка, дето дочакахме нощта живи и здрави, само азъ безъ дрехи и часовникъ, и мнозина безъ шапки и безъ раници. Презъ нощта побѣгнахме отъ това мѣсто надолу край с. Никодинъ и се скрихме въ едни чалии и габеръ подъ в. „Ножотъ“ надъ никодинскитѣ воденици подъ селото.

П. П. Останалото другъ пѣтъ, ако потрѣбва, защото сега е късно. Ще трѣбва да ямъ и лѣгамъ, защото сега нѣма турци да ме гонятъ като бѣсно куче голъ изъ горитѣ, а съмъ въ уютна стая съ бюро и креватъ, та ще спя както ми е угодно, необезпокояванъ и отъ паразити.

Ал. болница.

Б. X: 1938 г.

П. Ацевъ

Отъ дълги години високо ценения отъ всички Пере страдаше отъ стомашна болестъ. По настояване на домашни и близки той постъжи на лѣчение въ Алекс. болница, кждето му бѣ указанъ твърде ласкавъ приемъ. Тукъ той написа нѣколко ценни спомени, които последователно ще предадемъ въ страницитѣ на „Илиндень“. (Ред.)

Нашата пѣсенъ

(продължение)

Пѣюща Битоля

Преди злополучната война отъ 1912 г. Битоля бѣше най-голѣмиятъ градъ въ Макед. следъ Солунъ. Броеше около 80,000 души, въ грамадното си болшинство българи. Рѣдко ще се намѣри тукъ българинъ, който да не пѣе. Самиятъ животъ е така устроенъ, че децата отъ малки още привикватъ да пѣятъ, като всички взиматъ участие при обичайното отпразднуване на разнитѣ празници, при които се пѣятъ специални за всѣки случай пѣсни.

Черквата, препълнена съ богомолци, се обслужва отъ двама пѣвци и около тѣхъ по 10—15 души любители, които подпомагаха пѣвцитѣ, и съ мелодичнитѣ си гласове възбуждаха религиозно чувство, чувство на умиление и душевна наслада всрѣдъ присѣтствующитѣ. Зиме, лѣте, събиратъ се пълни кѣщи стари и млади и цѣли нощи прекарватъ само въ пѣсни. Лѣтно време особено градътъ гърми отъ великолепно мелодии по на 2—3 гласа, като че ли сж изпълнявани отъ школувани пѣвци. Кулукътъ — взводъ войници нощна стража — по цѣли часове се спираше да слуша чудеснитѣ пѣсни и питаше — ерѣ гюнъ бурда дююнъ му варѣ? — всѣки денъ тукъ сватба

ли става? Голѣма частъ отъ семействата на Битоля — преселили се тукъ отъ съседнитѣ околии — празнуватъ свои патронни празници (тѣхното праздненство нѣма нищо общо съ сръбската слава).

Събиратъ се на вечеря канени гости и прекарватъ до късни нощи въ веселие — предимно въ пѣсни. Тукъ изпѣкватъ отдѣлни лица капаци-тети за дадена пѣсенъ. Така, напр., Пане Касап-нѣтъ съ особенъ чаръ и въодушевление пѣеше пѣсенъта „Ехъ! Телялъ ми личитъ, море, низъ чаршията. Да се собератъ, лелемъ, спаифчиня.“ Всички съ пълненъ захласъ слушаха пѣсенъта като приковани. Другъ започваше да пѣе своя любима пѣсенъ. После пѣятъ всички вкупомъ и т. н.

Найдо Пѣснаджия остави презиме на покой-нията си поради мелодичния си гласъ. Покой-ниятъ уредникъ въ етнографич. музей въ София А. П. Стоиловъ, известенъ фолклористъ, въ бит-ността си директоръ на м. гимн. въ Битоля къмъ 1910 год. при своитѣ обиколки изъ селата похва-лилъ нѣкои пѣвци за отличното изпълнение на пѣснитѣ, които той записвалъ. Селянитѣ му ка-зали — въ Битоля, въ църкв. св. Богородица имаше псалтъ Христо. Когато той пѣеше, славеитѣ спираха своята пѣсенъ, за да го слушатъ.

Сватба ли нѣкаква стане, изпълнятъ се уличитѣ съ сватбари и до завеждането на младоженцитѣ до черква и отъ тамъ въ къщи, всички безъ изключение — мъже, жени — пѣятъ народни пѣсни. Като по изключение отъ всички български градове Битоля бѣ пѣющиятъ градъ.

Тукъ като че ли бѣ сѣрицето на бъл. нар. пѣсень, специално на западно макед. пѣсень. При мъжката и девическа гимназии, при които бѣха създадени добре уредени пансиони за странни младежи, следваха ученици отъ цѣла зап. Макед. като се почне отъ най-северозападния ѝ край — Дебъръ — до най-южния — Костуръ. По-късно, при революционното движение и възстанието, Битоля се въздигна до най-важенъ центъръ за цѣла зап. Македония. Затворѣтъ въ Битоля побрав всички бунтуващи се противъ турската тирания. Отъ Битоля се даваше сигнала за борба противъ патриарха и противъ султана. Въ гимназията и въ затвора

гр. Битоля

се изучаваха всички македоно-българ. пѣсни. Тукъ се и съчиняваха нови такива. Нѣма градъ въ Макед., който да е така възпѣтъ, както е възпѣта Битоля и така да пѣе, както пѣе Битоля. И днесъ, макаръ и сполетена отъ ужасна беда — населението ѝ е намалено съ $\frac{3}{4}$ — Битоля пакъ пѣе своитѣ коледарски, новогодишни, богоявленски, лазарски, гергьовденски, сватбарски пѣсни, пѣсни за таяне, за дъждъ и т. н.

По сведенията, които имамъ, хармонирани сж у насъ най-вече макед. пѣсни. Макед. пѣсень, мила и обаятелна, силна и увлекателна, като че ли подкупва музикални сили и публика и предлага на всички своя неизчерпаемъ репертоаръ. Но макед. пѣсень не достатъчно добре е позната. Оставатъ твърде много нечути, неизвестни, а между това великолепни по мелодия и съдържание пѣсни. Мнозина не познаватъ финеса и на известнитѣ до сега пѣсни, тѣхната точна мелодия, твърде сложна, въ разни варианти и съ най-нежни модуляции.

Що се отнася до текста и той е изкълченъ и неточно предаденъ поради особеността на българския говоръ въ Мак., съ своето точно и строго запазено ударение и съ особеността си въ произношението, съ мѣнитвитѣ и окончателността си.

Много отъ макед. пѣсни сж тукъ, изъ България, скрити въ дълбоката душа на носителитѣ имъ. Нека специалиститѣ ги издирятъ и ги запазятъ. Това е тѣхенъ дългъ и тѣхна задача.

Макед. пѣсень само българинъ може да овладѣе, да схване нейнитѣ тънкости, да я проумѣе, да намѣри особеноститѣ ѝ, да се възхити отъ нея, и да ѝ даде най-точната нотировка. Чужденецътъ може само да се възхищава отъ нея както отъ всѣко великолепно музикално творение, но той не може да схване ония трепети, които сж действували върху сърдцето на твореца на пѣсеньта, въ която тѣ сж били излети въ стихове и тонове, които очароваватъ българското сърце. Ето защо всички опити да се възсздаде макед. пѣсень отъ небългари сж били неуспешни.

Нека всѣки добъръ българинъ, който усѣща въ себе си признато музикално дарование, пожелае да остави на поколѣннията това, що е усвоилъ презъ своето детство въ родното си мѣсто, пѣснитѣ, съ които вечеръ го е приспивала и сутринъ събуждала съ сладкозвучния си гласъ неговата майка, пѣснитѣ, които сж изпълняли цѣлия му животъ будейки въ душата му най-топли чувства и които сж подтиквали цѣлата му дейностъ въ върна служба на родъ и отечество.

Нека тѣ подирятъ лицата, които могатъ да имъ бждатъ полезни съ своитѣ познания по музика, за да не завлекатъ съ себе си

таланта, съ който providението ги е надарило.

Нека не се счете за излишно да се изтъкне единъ твърде печаленъ фактъ. Известниятъ лерински войвода Марко Ивановъ бѣ славенъ пѣвецъ. Не ще се роди другъ българинъ, който така възхитително да изпѣе пѣсеньта „Мехмеде, море Мехмеде“! Тѣкмо се бѣ замислило да бжде изпратенъ въ Берлинъ, за да се снесе на грамофонна плоча тази му пѣсень, той заболѣ и трагично загина. И занесе той въ гроба тази чудно мелодична пѣсень и българ. общество както и чуж. изгубиха възможността да преценятъ до какъвъ финесъ, до каква сложностъ на своето развитие е достигнала бълг. народна пѣсень въ Македония.

Презъ македонскитѣ освободителни борби се създаде специаленъ възстанически епосъ. Много отъ пѣснитѣ сж изчезнали ведно съ своитѣ носители. Дано се запазятъ и съхранятъ тѣзи, които се пѣятъ отъ останалитѣ живи илинденци, които отъ день на день редѣятъ.

Не сж малцина българскитѣ музиколози,

които сж се заели съ издирването на народната пѣсенъ. Голѣми нейни поклонници отдѣлятъ ценно време и влагать голѣмо старание, за да снематъ пѣснитѣ, така както се пѣятъ съ всичкитѣ имъ извиви и нюанси, които характеризиратъ мак. пѣсенъ и безъ които тя би изгубила своето значение и сила. Съ младенческа жаръ день и нощъ тѣ действуватъ и творятъ, и до сега сж събрали и хармонизирали нѣколко стотици мак. пѣсни.

Енергията, която тѣ проявяватъ, нека послужи за назидание предъ по-младитѣ музикални сили, за да могатъ, използвайки до сега събраното, да вложатъ и тѣ своето умение и главно своята жаръ и любовъ къмъ българската пѣсенъ, та да досъбератъ ценнитѣ бисери, които се криятъ нѣкъде изъ народнитѣ слоеве.

Отъ Македония дойде културата на България, а като важна проява на тази култура е пѣсенъта, която дойде тоже отъ Македония и наложи своя отпечатъкъ върху бълг. народна пѣсенъ.

Крайно време е да се впрегнатъ всички сили да издирятъ и събератъ народнитѣ пѣсни, върху които се нанася ужасно поражение отъ модернизма, ако би могло да се нарече така нахалството и порнографията въ музиката. Пѣсенъта трѣбва да пазимъ като най-сѣкровенъ даръ изпратенъ намъ отъ Бога. А що става? Всѣки сега се надиреварва да изнесе нѣкой по-баналенъ, по-нахаленъ и безсраменъ шлагеръ, присаденъ тукъ отъ чужбина или измишльотина на разни стихоплетци, които убиха нашитѣ чисти нрави и унищожиха духа на свенъ и срамъ въ младежъта съ пѣсни, които възпѣватъ падението, пѣсни като „Земпаре буруна“, или „Що ми трѣбваше на менъ жена“ или „Бъди моя тази нощъ“ и т. н. пѣсни, които съ законъ би трѣбовало да бждатъ забранени, за да се прекрати опустошението въ душитѣ на гражданитѣ и пораженията върху стимулитѣ, които единствени сж запазили народа ни презъ всички превратности на сждбата

К. Хр.

Недко Цвѣтковъ Варимесовъ

Недко Цвѣтковъ бѣ добре познатъ въ Скопие. Неговото име се носѣше отъ уста на уста изъ цѣлия скопски край. Той бѣ роденъ презъ 1870 год. въ гр. Скопие. Малко образование имаше Недко—свършилъ само основно училище, но бѣ съ природенъ умъ. Още на младини, презъ 1895—96 г., той влизавъ редовитѣ на революционната организация и се бори срещу турското робство. Недко е голѣмъ родолюбецъ и взема най-живо участие въ организирането на Скопие, Велешко и Порѣчието. Той бѣ незамѣнимъ организаторъ и терористъ, другаръ на Диме Берберчето, съ който извършиха голѣми терористически акции срещу домогванията на турската власть и чуждитѣ пропаганди.

Недко Цвѣтковъ е единъ отъ първитѣ легални дейци въ услуга на българскитѣ чети. Нощъта бѣ за него день. Отиваше отъ село въ село да услужва на четитѣ и да имъ носи храна, облѣкло, или да ги води като куриеръ презъ най-труднитѣ мѣста по села и планини.

При едно посещение на мѣстната чета въ Велешко), той бива предаденъ отъ единъ шпионинъ и вече става нелегаленъ — влиза въ четата. Като такъвъ той се прояви голѣмъ храбрецъ и неустрашимъ борецъ за родъ и родина. Не остана селище не посетено и не организирано въ Скопско. Особено голѣма е заслугата му по агитациитѣ за организиране на Порѣчието и Азотъ, дето бѣ най-трудно да се работи.

Недко имаше голѣмо желание да види майка България. Съ разрешение на ръководното тѣло, той заминава за България, и следъ малкъ престой и почивка, отново се връща съ чета въ Скопско и Велешко.

Въ Велешко развива дейность въ с. с. Брѣзница, Лагунци, Рибника и др.

При обиколката си въ Велешко, четата бива предадена и близо при с. Лагунци въ неравенъ бой съ турския аскеръ Недко Цвѣтковъ пада убитъ заедно съ единъ свой другаръ, Андонъ.

Така, въ неравна борба съ вѣковния врагъ, Недко се прости съ земния животъ.

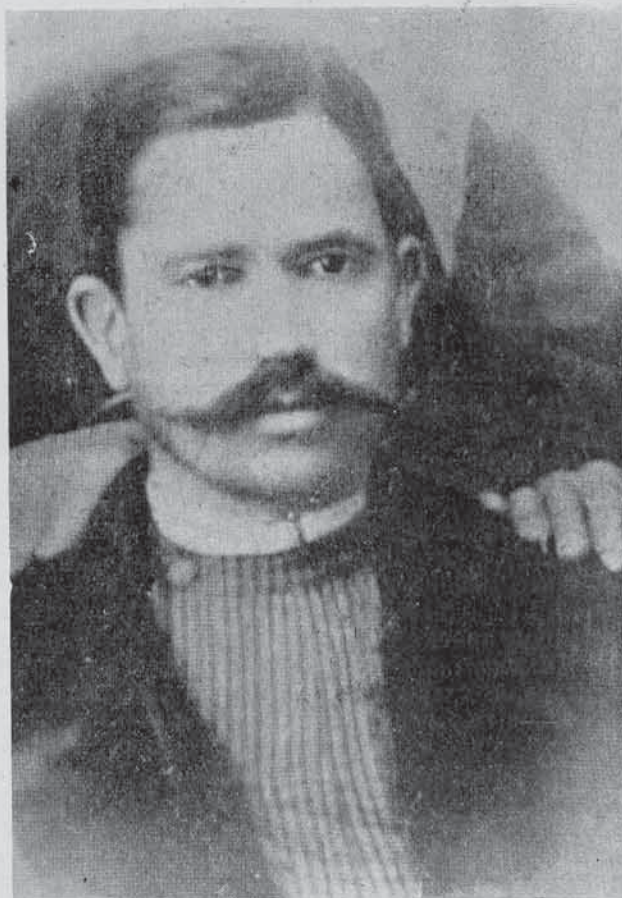
Името на Недко и сега се помни и разнася

отъ уста на уста въ Скопие и въ всички силища, дето бѣ миналъ.

Наговото име вѣчно ще се носи между последователитѣ на идеалитѣ му за свобода и сносенъ животъ на брата робъ.

Вѣчна паметъ на незабравимия герой-храбрецъ Недко Цвѣтковъ.

Л. Т.

Недко Цвѣтковъ

Григоръ Ивановъ (Тотето)^{*)}

Роденъ съмъ въ с. Сѣхово, Гевгелийско, презъ 1870 година. Синъ съмъ на бедни родители, между четири сестри единъ братъ и то най-малъкъ. Свършихъ четвърто отдѣление въ селото и по нѣмане на срѣдства да продължа образованието останахъ у дома.

Отъ голѣми мжки забѣгнахъ при свои роднини въ село Смоквица, кждето станахъ козаръ 2 — 3 месеца. Презъ есенъта като се завърнахъ въ родното си село, отъ селото ни заминаха момчета за Солунъ, за да следватъ въ *зейтинлъка*, (така се казваше училището вънъ отъ Солунъ на 2 — 3 километра северо-западно). Азъ не пожелахъ да отида въ сжщото училище. Баща ми, на

това отгоре, ме услови заедно съ друго едно момче да пасемъ селскитѣ говеда. Тая работа изпълнявахъ благополучно цѣла година! Свикнахъ на всичко макаръ и малъкъ. Презъ 1888 година баща ми ме занесе съ магаренцето си въ Солунъ, кждето ме приеха въ гимназията съ една препоръка отъ *Гевгелийската църковна община*. Постъпихъ въ първий класъ като стипендиантъ въ пансиона. Свършихъ първи педагогически курсъ и поради физическа слабостъ напуснахъ и не можахъ да довърша образованието си. Учителствувахъ една година въ село Баялци, Гевгелийско, когато почна да се строи желѣзопътната линия *София — Дедеагачъ*. Презъ ваканцията работѣхъ като работникъ по желѣзния пътъ цѣли 3 — 4 месеца при селото *Енешево, Кукушко* (киселата вода) — физическиятъ

трудъ се отрази добре върху здравето ми. Есенъта заминахъ за Солунъ, кждето се срещнахъ съ *Гоце Делчевъ* и *Атанасъ Мурджевъ* и бидохме посветени въ дѣлото. Търсеното — моментално намѣрено! Останахъ за писаръ въ кантората на г. *Петрушъ Христо Сарафовъ*, родомъ отъ гр. *Кукушъ*, цѣла една година. Презъ 1895 година заминахъ съ назначение за учителъ въ гр. *Мелникъ*. По разни причини не останахъ учителъ въ гр. *Мелникъ*, а заминахъ за главенъ учителъ въ гр. *Баракли-Джумая*.

Мина учебната година благополучно. На следующата година ме преведоха за учителъ въ село *Сърбиново, Горно-Джумайско*, обаче, не вече самъ, а съ другаръ, т. е. съ жена ми, назначена за учителка първа година въ сжщото село.

Презъ сжщата година *Гоце* бѣше учителъ въ с. *Банско* и сжщата година замина за България и не се завърна вече като легаленъ.

Следната 1896-7 уч. година бѣхъ премѣстенъ въ гр. *Горна-Джумая*, и презъ 1898 — 1900 г. бѣхъ улителъ въ село *Мачуково, Гевгелийско*. Презъ 1900 — 1901 година бидохъ премѣстенъ за учителъ въ село *Шлиопенци, Гевгелийско*, въ интереса на дѣлото. Презъ сжщата година мес. *февруарий* бѣ открита четата на *Христо Чернопъевъ* въ село *Баялци*, вследствие на което станахъ нелегаленъ. До м. юлий сжщата година бѣхъ за секретаръ въ четата на *Кръстьо Българията*. Следъ като заобиколихме *Крушево — Гевгелийско* (тукъ бѣ и четата на *Михаѣлъ Апостоловъ Попето*, който въ послѣдствие падна убитъ въ село *Чугунци Кукушко*, презъ 1902 година), презъ м. *Юлий* бѣхъ опредѣленъ за ръководителъ на четата въ *Кукушко*, което бѣше „овдовѣло“ и отъ м. *Августъ* 1901 година до 1903 год. останахъ въ казаната по горе околия, като отъ време на време забикаляхъ и частъ отъ *Дойранскитѣ села*, понеже тукъ нѣмаше околийска чета, а сжщо тѣй и всички *солунски села*, кждето сжщо нѣмаше мѣстна чета. Презъ всичкото това време бѣхъ самъ и безъ почивка движехъ се като учителъ — самъ, а имахъ на разположение 5—6 до 8 момчета — мѣстото като открито поле не позволяваше за повечко. Какво съмъ вършилъ въ тия три околий остава да кажатъ други думата си. Презъ мес. *Мартъ* 1903 год. азъ се схванахъ въ кръста и като неможехъ повече да продължавамъ, принудихъ се да отида въ *Солунъ* за цѣрене, като се надѣвахъ да бжда изцѣренъ за кратко време, обаче бидохъ излъганъ. Постъпихъ въ *Италиянската болница* въ *Солунъ*. Тукъ ме завари голѣмиятъ *Солунски атентатъ*. Централниятъ комитетъ заедно съ много граждани бѣ арестуванъ. Следъ атентата останахъ почти цѣла година тамъ, а презъ м. *Мартъ* напустнахъ *Солунъ* и заминахъ презъ *Пирей* за *Варна* или *Бургасъ*. Обаче не сполучихъ а сваленъ бѣхъ въ *Одеса*, отъ кждето, следъ като престояхъ въ участъка 10—15 дена, бидохъ повърнатъ обратно въ *Варна*. Следъ малко време пристигнахъ въ *София*, кждето намѣрихъ почти всички мои стари познати (разбира се безъ *Гоце Делчевъ*, който бѣше убитъ). Надеждата ми бѣше тукъ да се изцѣра, обаче и тукъ си останахъ въ сжщото положение до 1915 год. Въ послѣдствие

^{*)} Починалъ на 11. VII. 1934 год. Негова предсмъртна изповѣдь.

подложенъ бѣхъ на операция: дѣсна ми бѣбрекъ отрѣзаха цѣлѣ и въ него намѣриха два камѣка. И така отъ тогава и до днесъ, цѣли 18 год., живѣя съ единъ бѣбрекъ безъ никакви болки да чувствувамъ.

Македонската шевица

Отъ вѣкове насамъ Македония е била мѣстото, кждето е цвѣтѣло и се е развивало едно отъ най-интереснитѣ и ценни народни изкуства.

Въ Македония сж създадени и най-красивитѣ народни шевици.

Македонскиятъ женски костюмъ е много богато украсенъ съ тежки вълнени, копринени и сърмени шевици.

Преди всичко се извезва ризата по политѣ, пазитѣ и ржавитѣ, но така сжщо и врѣхнитѣ дрехи не отстъпватъ по своята разкошностъ и украса съ шевици, ресни, пискюли, бикмета, гайтани, ширити и др. Изцѣло македон. женски костюмъ е тежкъ и претрупанъ, но затова пѣкъ всѣко отдѣлно парче е шедйовръ.

Македон. шевица изобщо се отличава преди всичко по своята плътностъ. Украсата на македон. шевици има главно геометриченъ характеръ: (линии, прави, криви, окръжности, разнопресѣчени); по-малка частъ отъ украсата представлява рисунки на растения (листа, плодове, цвѣта, особено розетки и пр.); а най-малко се везятъ примѣри отъ животински и човѣшки фигури.

Обратно, птички най-разнообразни, пчели, перурдки, кацнали разперено върху едва разпжпили се пжпки, или разцвѣтѣли рози, лалета, детелина, листнати клончета и пр. сж шарката на чорапитѣ, която се извършва ведно съ изплитането имъ, като при всѣки редъ се броятъ бодоветѣ, слагатъ се цвѣтоветѣ и се съставятъ фигуритѣ.

Млади майки, моми и невѣсти влагатъ всичкото си търпение, старанието и изкуството си да изпѣстрятъ колкото се може повече тази съставна частъ отъ мжжкото облѣкло, чорапитѣ, които, пристегнати съ пѣстри пискюлии подвезки, личатъ всрѣдъ цѣлото облѣкло, което се издига при височината на колѣнетѣ.

Въ стилово отношение македонскитѣ шевици сж едни отъ най-свършенитѣ.

Македон. шевица бие въ очи преди всичко съ своя соченъ и изразителенъ колоритъ.

Удивително е съчетанието на цвѣтоветѣ и на формитѣ изваяни по начинъ, който пленява и най-издигнатитѣ въ художествено отношение чужденци. И недоумява човѣкъ какъ така лица прости, лица невежи, сж достигнали до такава свършено изпълнение. Като че ли въ нѣкакви специални курсове по специални програми се е работило

Отъ 1925 год. месецъ Септемврий, отъ основаването на *Македонската Кооперативна банка*, и до днесъ съмъ на работа въ нея кждето изпълнявамъ службитѣ: *архиваръ-регистраторъ* и *домакинъ*.

върху вкуса, върху хармонията на формитѣ и на цвѣтоветѣ, върху начинитѣ на добиване последнитѣ — македонката сама си боядисва преждитѣ — въобще върху интелекта на македонскитѣ жени. И самото това обстоятелство, че тѣ сами, безъ ничие опжтвание и съдействие, творятъ и създаватъ свои собствени, свои индивидуални везби, коя отъ коя по-оригинална, по-красива, по свършена, не сочи ли вродения талантъ на нашитѣ майки и сестри, които, опоеени отъ прелеститѣ на земята, що ги е родила, просмукали сж въ себе си, въ цѣлото свое сжщество, чара на обкржжаващата ги природа и вродената способностъ чрезъ бола на иглата да изразяватъ усѣта къмъ най-изтънчената украса на тѣхното облѣкло.

Въ Македония преобладава обичания отъ славянитѣ червенъ цвѣтъ. Въ комбинация съ него се срещатъ по-малко и зеленъ и синъ цвѣтъ. Голѣмата яснота и силенъ контрастъ на тоноветѣ придаватъ голѣма живостъ на самата шевица, изразена въ отдѣлнитѣ характерни петна, отъ кждето иде и голѣмата разкошностъ, внушителностъ и ефектъ на цѣлото.

Най-проста по орнаментъ и много оригинална въ своя колоритъ, съ преобладаващи жълти тонове е кичевската шевица. Тя ни дава примитивни орнаментни мотиви, линеарни ефекти, добити или отъ самата техника, или отъ нареденитѣ противоположни цвѣтове, които тѣй добре отговарятъ на духа на най-модерното декоративно изкуство.

Текстилното изкуство въ Македония е необятно по своето разнообразие на формитѣ и по своето орнаментално богатство. Въ общи черти македон. шевици се отличаватъ по своя многостраненъ и завършенъ стилъ, както и съ положителния и художественъ вкусъ — явления тѣй рѣдки при народнитѣ изкуства и при всѣко колективно творчество изобщо. Освенъ тѣзи естетични достоинства и външни ефекти, художествената цена на тѣзи шевици се повишава и отъ обстоятелството, че тѣ сж проява на дълбоко чувство, че тѣ сж изразъ на тжгитѣ и радоститѣ, които сж вълнували душата на македонката отъ вѣкове насамъ.

Както народнитѣ пѣсни, така и народнитѣ шевици, сж отражение на една голѣма и важна частъ отъ духовнитѣ прояви на народа.

Положението

Новата година и Коледнитѣ празници бѣха отличенъ случай да се отправятъ до разнитѣ фактори въ Европа, която се разкжсва и се дави въ кръвъ, и до народитѣ изобщо пожелания за вразумяване и за миръ и да се направятъ и дори известни внушения за установяване на мирни и приятелски отношения между враждуващитѣ.

Самъ г. Хитлеръ въ Новогодишната си речъ заяви, че Германия се бие за една нова Европа, въ която заплахата и

непрестанното потискане да изчезнатъ за Германия и за всички други.

Въ речитѣ и пожеланията на първитѣ хора на Англия и Франция, сжщо по случай Коледнитѣ празници и Новата година, еднакво се изказаха пожелания и вѣра въ установяване на единъ редъ въ Европа, при който да нѣма заплахи и подтисничество.

Папа Пий XII — и той отправи такива пожелания.

Също и председателят на Съединените щати, който на значи, тъкмо по време на тия Христови празници, когато бѣ заискрила тукъ-тамъ надеждата за вразумяване подѣ свѣтлината на Христовата правда, свой личенъ представителъ при Витикана, за който публично се даде да се разбере, че ще има да съдействува на папата при евентуалнитѣ опити за посрѣдничества за едно прекратяване на военнитѣ действия.

Но, за съжаление — тия искрици на надежда още не проблѣснали — изгаснаха. Никой не даде ухо на гласовѣтъ на човѣщината и разума, за да се спаси човѣчеството отъ страшната беда, която виси надъ него. Нѣщо повече: Отъ страна на воюващитѣ, които еднакво заявяватъ, че се биятъ въ името на единъ новъ редъ на зачитане законнитѣ, естествениѣ права на човѣка и на народитѣ за свободно развитие при миръ и благоденствие за всички — малки и голѣми, редомъ съ пожеланията за миръ и благоразумие, отправиха и закани, че не ще престанатъ да се биятъ докато не сломятъ насилието и заплашванията.

Човѣчеството бѣ тъкмо презъ тия Христови празници изправено именно предъ абсурдното и почти безизходно положение и дветѣ воюващи помежду си страни да се обявяватъ срещу едно и сѣщо нѣщо. Англичани и французи смѣтатъ, че Германия е която застрашава, а отъ страна на Германия се отправя тъкмо това обвинение срещу Англия и Франция.

Ние знаемъ още отъ ученическитѣ години, че две величини равни на трета, сж равни помежду си. Тукъ, обаче, въ международната политическа действителностъ изглежда това математическо или по-право логическо правило нѣма мѣсто. Еднаквото отрицание на насилието и заплахата не дава еднаква готовностъ за отстраняване на злото чрезъ за-дружни и разумни срѣдства, а служи по-скоро за нѣкакво оправдание на водене на една неразумна въоръжена борба. Това сочи, че борбата се води не за туй, което се приказва по годишнитѣ тостове и пожелания, а — за нѣщо друго.

Не стига това: отъ страна на Ромъния, напр., която не е никаква воюваща страна, си заяви при настѣпването на Новата година, че границитѣ на тая държава сж ненарушени; че нѣма тамъ въпроси, които да бждатъ подложени на ревизия. А цѣлъ свѣтъ знае, че едно разумно и справедливо уреждане на международния животъ въ Европа не може да стане при пълно възстановяване на основно вече нарушения редъ, създаденъ отъ договоритѣ за миръ въ Парижъ и околнитѣ му следъ свѣтовната война и при запазване на известни, несъвѣстими съ принципа за националното самоопредѣление, положения тукъ и тамъ въ Европа.

Значи — напразно е да очаква проявяване на международния разумъ при сегашното положение на нѣщата и опасно е да бждемъ приспивани отъ добри но пусати думи за миръ и справедливостъ, когато дѣлата говорятъ за противното.

Остава да бдимъ, да стоимъ съ твърдостъ и решителностъ на поста на националнитѣ си интереси и да наблюдаваме колкото е възможно по-трезво, по-спокойно, безъ увлѣчения развоа на страхотната драма, която се развива около насъ и да молимъ Всевишния, тя да не изсипе огненитѣ си бури върху главитѣ на нашата преизстрада, малка въ тоя конфликтъ страна.

При сегашното разположение на силитѣ и на интереситѣ въ Срѣдна и юго-източна Европа, дето спада и нашата

страна, може да се каже, че общото развитие на конфликта между великитѣ сили оставя възможностъ за едно сравнително по-спокойно съществуване най-много, изглежда благодарение на това, че Италия е вече Балканска страна и само тя, като най-голѣма сила въ тая частъ на Европа, има интересъ да царува миръ на Балканитѣ.

Ролята, която тя играе и смѣта да играе, като щитъ на мира на Балканитѣ, бѣ ясно и недвусмислено обявена и пояснена, както отъ италианския м-ръ на външнитѣ работи графъ Чано въ речта му въ Римъ, напоследъкъ, така и въ официалното комюнике, издадено следъ срещата, която имаха на 7. I. т. г. въ Венеция графъ Чано и унгарския м-ръ на външнитѣ работи, графъ Чаки.

Предстои въ началото на Февруарий тая година въ Бѣлградъ да заседаватъ представителитѣ на държавитѣ отъ Балканското споразумение. На тая конференция се отдава твърде голѣмо значение, понежп тамъ сигурно ще има да се опредѣли поведението на държавитѣ въ това Споразумение спрямо промѣненитѣ твърде много усложнения и опасно преплетени международни условия днесъ на Балканитѣ, въ сравнение съ условията при които това Споразумение се създаде. Въ Бѣлградъ, обаче, ще има да се внесе едно изяснение и по единъ вътрешенъ за споразумението, и при това отъ съществено значение въпросъ, а именно — по въпроса за взаимнитѣ задължения въ случай на въоръженъ конфликтъ, който би засегналъ Балканитѣ.

Знае се, че Турция, Ромъния, Югославия и Гърция сключиха спогодба помежду си да си помагатъ за поддържане на съществуващото положение на Балканитѣ и въ случай че нѣкоя отъ тия страни бжде нападната отъ друга страна но въ границитѣ на полуострова ни. Споразумението бѣ именно за чисто Балкански работи. Ангажиментитѣ на членовѣтъ на това споразумение, обаче, падатъ, ако нѣкоя отъ участващитѣ въ него бжде въвлѣчена въ воененъ конфликтъ отъ небалкански произходъ.

Турция, следъ свързването си чрезъ пакта за подпомагане съ Англия и Франция, е поставена въ едно деликатно и вече доста особено положение съ огледъ на ангажиментитѣ ѝ и тия на другитѣ държави отъ споразумението къмъ нея. Ако се случи Турция да воюва на Балканитѣ, както вече съвсемъ открито се пише въ европейския печатъ, поради задълженията ѝ къмъ Англия и Франция, какво би било тогава положението ѝ спрямо другитѣ държави отъ Споразумението, които стоятъ неутрални въ сегашния воененъ конфликтъ въ Европа?

Италия и Унгария, които сѣщо сж живо заинтересувани за това, което ще решаватъ при тия драматични обстоятелства държавитѣ отъ Балканското споразумение, ще намѣрятъ начинъ — за това вече имаше недвусмислени указания въ печата — да следятъ отъ близо развоа на разискванията, които ще станатъ на 2, 3 и 4 февруарий въ Бѣлградъ. България, макаръ и най-Балканската отъ всички други държави, отсъствува отъ тая групировка по знайни отъ всички ни и на много пѣти изтъквани отъ най-отговорни мѣста у насъ причини и, естествено, не ще може да прибави своя гласъ къмъ тоя на съседитѣ ѝ, когато ще се обсъжда въпроса за запазването на мира на нашия полуостровъ. Българското миролюбие, обаче, и искрениятъ неутралитетъ на България въ сегашния европейски конфликтъ сигурно ще бждатъ въ Бѣлградъ оценени отъ конференцията като същественъ елементъ за спокойствието въ тая частъ на Европа.

Къмъ г. г. абонатитѣ и къмъ дописницитѣ на Илюстрация „Илиндень“.

Въ желанието си да даде възможно по-разнообразно четиво и главно да увѣковѣчи всѣки подвигъ на борцитѣ за народната ни свобода — такава е впрочемъ задачата на списанието ни — редакцията дава съсъ драга воля съобщенията, съ които нѣкои наши братя я удостояватъ. Тѣзи съобщения, колкото и да е желателно да сж най-точни, най-положителни, все не могатъ да бждатъ лишени отъ личната, отъ субективната преценка на тѣзи които ги пишатъ. Стремлението ни е било да не

публикуваме нѣща, които не сме провѣрили лично, но работата ни е толкова голѣма, дописницитѣ сж тѣй прѣснати и материалитѣ сж тѣй разнообразни по съдържание, време, лица и събития, щото невъзможно ни е за всичко да извършваме пълна справка. Затова повторно молимъ нашитѣ другари, които забелѣзватъ такива невѣрни нѣща въ нашитѣ съобщения, въ учтива форма да коригиратъ не точно предаденитѣ сведения и да излизатъ винаги съ подписа си.

„Илиндень“

НАР. ИУРНО. БИБЛИОТЕКА
ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЬ
СКОПЈЕ

БЪЛГАРСКА ЗЕМЕДЪЛСКА И КООПЕРАТИВНА БАНКА

НАРОДНО УЧРЕЖДЕНИЕ
ЗА ОБСЛУЖВАНЕ СЪ КРЕДИТЪ БЪЛГАРСКОТО СТОПАНСТВО
И КООПЕРАЦИИ

Основано въ 1864 год.

Преустроено въ 1879, 1904 и 1934 год.

КАПИТАЛЪТЪ Е НЕОГРАНИЧЕНЪ

Въ края на всѣка операционна година къмъ собственитѣ банковѣ сръдства се прибавя и цѣлата чиста печалба.

ОБСЛУЖВА СЪ КРЕДИТЪ:

Земедѣлскитѣ стопанства, земедѣлскитѣ кредитни и кооперативни потрѣбителни сдружения, тѣхнитѣ съюзи и воднитѣ синдикати; занаятчиитѣ и занаятчиискитѣ кооперации, популярнитѣ банки и тѣхнитѣ съюзи.

ИЗВЪРШВА:

Всички банковѣ операции, приема спестовни влогове, срочни и безсрочни, при най-износни условия.

СЕДАЛИЩЕ И УПРАВЛЕНИЕ ВЪ СОФИЯ.

100 клона и 48 агенции въ всички производителни, земедѣлски градове и села, 250 популярни банки въ цѣлата страна, които извършватъ влогово-акредитивна служба. Постоянна кооперативна изложба въ София.

БЕЗ. АКЦ. Д-ВО „СЪЕД. ТЮТЮНЕВИ ФАБРИКИ“

ПРИДВОРНИ ДОСТАВЧИЦИ

НАЙ-ГОЛЪМОТО БЪЛГАРСКО ПРЕДПРИЯТИЕ ЗА ПРОИЗВОДСТВО
НА ПАПИРОСИ И ТЮТЮНЪ

5 фабрики въ:

ПЛОВДИВЪ, РУСЕ, ВАРНА, ШУМЕНЪ И БУРГАСЪ

Употрѣбява винаги най-отбрани, отлежали
и ароматични тютюни

ХАРМАНИ ВИНАГИ ЕДНАКВИ

КАКАО

ШОКОЛАДЪ

БОНБОНИ

БИСКВИТИ

ВАФЛИ

ПРОИЗВОДСТВО БЕРАХА — СОФИЯ

КАЧЕСТВО ГАРАНТИРАНО

ТЮТЮНЕВА ФАБРИКА

„ЕНИДЖЕ ВАРДАРЪ“

ТЪРГОВСКО СЪБИРАТЕЛНО Д-ВО

ПЛЪВЕНЪ

За телеграми: „ЕНИДЖЕ ВАРДАРЪ“

Телефонъ 124.